

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNIH I
MIROVNIH STUDIJA

**Korupcija kao prijetnja humanoj sigurnosti u Bosni
i Hercegovini**
-magistarski rad-

Kandidatkinja
Popović Andrea

Mentor
prof. dr Mirza Smajić

Sarajevo, (oktobar, 2019)

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNIH I
MIROVNIH STUDIJA

**Korupcija kao prijetnja humanoj sigurnosti u Bosni
i Hercegovini**
-magistarski rad-

Kandidatkinja
Popović Andrea
Broj indexa: 642/II-SPS

Mentor
prof dr. Mirza Smajić

Sarajevo, *(oktobar, 2019)*

SADRŽAJ

UVOD	3
METODOLOŠKI OKVIR RADA	6
1. Problem istraživanja	6
2. Predmet istraživanja	6
2. 1. Kategorijalno pojmovni sistem	7
3. Ciljevi istraživanja	9
4. Sistem hipoteza	9
4. 1. Generalna hipoteza	9
4.2. Posebne hipoteze	9
5. Način istraživanja	10
5.1. Osnovne metode naučnog saznanja	10
5.2. Općenaučne metode	10
5.3. Metode prikupljanja podataka	11
6. Društveni značaj istraživanja	11
I DIO: KORUPCIJA: KULTURA ILI DEVIJACIJA	12
1.1. Pojmovno značenje korupcije	12
1. 2. Vrste korupcije u društvu	13
1. 2. 1. Pregled pojedinih oblika korupcije	14
1. 2. 2. Sitna i krupna korupcija	15
1. 2. 3. Prožimajuća i proizvoljna korupcija	15
1. 2. 4. Podjela korupcije na organizacijskom nivou	16
1. 3. Mogući uzroci korupcije	16
1. 4. Kultura ili devijacija	19
II DIO: HUMANA SIGURNOST: KRATKI TEORIJSKI OSVRT	21
2.1. Definisanje humane sigurnosti	21
2. 2. Kratki istorijski razvoj discipline	23
2. 3. Teorijski i praktični značaj humane sigurnosti	26
III DIO: INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	30

3.1 Institucionalni okvir	30
3. 1. 1. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u BiH.....	31
3. 1. 2. Agencija za javne nabavke.....	33
3. 1. 3. Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine	33
3. 1. 4. Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine.....	33
3. 1. 5. Glavna služba za reviziju Republike Srpske.....	34
3. 1. 5. Ured za reviziju institucija Federacije Bosne i Hercegovine	34
3. 1. 6. Ured za reviziju javne uprave i institucija Brčko Distrikta.....	35
3.1. 7. Notari.....	35
3. 1. 8. Nevladin sektor u borbi protiv korupcije	35
3. 2. Zakonski okvir.....	36
3. 3. Statistika o korupciji u Bosni i Hercegovini	40
3. 4. Stvarni uspjeh u borbi protiv korupcije.....	42
IV DIO: VEZA IZMEĐU KORUPCIJE I HUMANE SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI.....	44
4. 1. Korupcija kao degradacija društva	44
4. 2. Da li korupcija stvara nepovjerenje u državnu vlast?	50
4. 3. Primjenjivanje koncepta humane sigurnosti u praksi.....	53
4. 4. Humana nesigurnost u Bosni i Hercegovini: konačnost ili prolaznost?.....	55
V DIO: ZAKLJUČAK	60
LITERATURA.....	62
IZJAVA O PLAGIJARIZMU.....	68

UVOD

Bosanskohercegovačko društvo se od 1995. godine nalazi u stanju koji je okarakterisan kao tranzicija. Iako se ne može osporiti da je stanje u kojem naše društvo živi mnogo bolje nego na samom početku postojanja ove države, problemi s kojima se suočavamo ostaju isti. Jedan od tih problema bila je i ostaje korupcija.

Sam pojam korupcije ima dosta tumačenja kroz istoriju pa je najjednostavnije označavamo kao zloupotrebu položaja ili date moći zarad privatne koristi. Korupcija je patološka pojava, sustavna aberacija u kojoj vladajuća politička klasa osobni interes stavlja iznad interesa političke zajednice. U takvom pristupu korupcija se osuđuje kao nemoralna i štetna po političku konstituciju društva. Politička legitimizacija temelji se na činjenici da nositelji političkih funkcija zastupaju interese cjeline političke zajednice, da ne preferiraju osobni ili grupni interes (stranke, kompanije, specijalne interesne grupe) (Kregar, 1997:893).

Demokratske i industrijske zemlje nisu izuzete od ovog problema, ali se svakako mnogo manje suočavaju s njim. S druge strane, tranzicijske zemlje i one koje nisu ni blizu tranzicijskog procesa ne mogu da napreduju ni na jednom polju iz razloga što ih koči ovaj problem. Državni sistemi, napravljeni tako da korumpiranost opstaje, predstavljaju jednu od najvećih prepreka i opasnosti ne samo napretku države nego i samoj sigurnosti njenih građana. Visok stepen korupcije koči ekonomski razvoj svake zajednice, plaši strane ali i domaće ulagače, samim time stvarajući još veći stepen siromaštva i ekonomske nesigurnosti. Bosna i Hercegovina je 2017. godine na Tranaprency International-ovom Corruption Perception Index-u zauzela 91. mjesto s rezultatom 38. (Transparency International, 2018).

Prije sukoba na Balkanu, ali i tokom njihovog trajanja, u naučnim krugovima širom svijeta došlo je do zainteresovanosti za izučavanje sigurnosti ali s potpuno drugačijeg aspekta. Sigurnost je posmatrana samo kroz državu, sve opasnosti su bile isključivo opasnosti koje mogu naštetiti državi kao cjelini. Međutim, javila se potreba da shvatanjem sigurnosti iz aspekta pojedinca, opasnosti koje ugrožavaju njegovu sigurnost. Koje su to prijetnje, gdje se nalaze, zašto ne pogađaju svakoga podjednako. Došlo je do razvijanja nove, zanimljive discipline koju danas znamo kao humana sigurnost. Za humanu sigurnost može se reći da ima dva spekta. Humana sigurnost znači, kao prvo, sigurnost od takvih hroničnih prijetnji kao što su glad,

bolest i represija. A kao drugo, znači zaštitu od iznenadnih i štetnih poremećaja svakodnevnice-bilo u domovima, na radnim mjestima ili u zajednicama (The United Nations Development Programme, 1994: 23).

Posmatrajući bosanskohercegovačko društvo jasno je da stanje humane sigurnosti nije na zadovoljavajućem nivou. Građani se suočavaju s velikim problemima koji otežavaju njihovu svakodnevicu. Ako uzmemo u obzir da nezaposlenost u julu 2018. godine je iznosila 35.86% u zemlji koja ima oko 3.5 miliona stanovnika, možemo zaključiti da u Bosni i Hercegovini vlada humana nesigurnost (Trading Economics, 2018). Bitno je napomenuti da politički sistem Bosne i Hercegovine dosta otežava njen napredak u svim poljima. Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini potpisan 1995. trebalo je da zaustavi rat, omogući zajednički život, međutim, nije trebalo dugo da se nedostaci Aneksa 10 uoče i u praksi. Sam Ustav narušava ljudska prava označavajući određene narode kao “konstitutivne”. Bošnjaci, Hrvati, Srbi su Ustavom BiH definirani kao konstitutivni narodi, dok su stanovnici Bosne i Hercegovine koji ne pripadaju ili se ne osjećaju pripadnicima triju etničkih grupa podvedeni pod kategoriju “ostali”. Građanin se spominje samo u preambuli Ustava, te im je tako osporena mogućnost da participiraju u novouspostavljenom sistemu podjele vlasti (power sharing) u dejtonskoj Bosni i Hercegovini (Smajić, Zarije, & Turčalo, 2017: 157).¹ Građani iz dana u dan odlaze u druge zemlje u potrazi za poslom i boljim uslovima života. Građanska nesigurnost raste zbog istinskih razloga, mada dio opšte panike i nesigurnosti proizveden je konstantnim medijskim skandaloznim objavama koje, u dosta slučajeva, nemaju stvarnu podlogu. Političke tenzije i

¹U korist Bosne i Hercegovine ne ide ni činjenica da je protiv nje vođeno nekoliko predmeta u slučaju diskriminacije, koje ne samo da su dovele u upit valjanost Ustava već su i potvrdili nevaljanost. Navešćemo ukratko nekoliko primjera: a) Sejdić i Finci protiv BiH – Presuda – 22.12.2009. Aplikanti su se žalili da im je onemogućeno da se kandidiraju na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo Bosne i Hercegovine zbog njihovog romskog i jevrejskog porijekla (Evropski Sud za Ljudska Prava, 2009: 2). b) Zornić protiv BiH - Presuda - 15.07.2014. Aplikantica (Azra Zornić) se žalila zbog činjenice da se nema pravo kandidirati na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo Bosne i Hercegovine jer se neizjašnjava kao pripadnica jednog od „konstitutivnih naroda“ (Evropski Sud za Ljudska Prava, 2014: 1). c) Šlaku protiv BiH – Presuda – 26.05.2016. Aplikant se žalio zbog toga što nema pravo kandidature na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo Bosne i Hercegovine jer nije pripadnik nijednog „konstitutivnog naroda“ (Evropski Sud za Ljudska Prava, 2016: 1). U svim ovim slučajevima sud je presudio da je ovakva vrsta diskriminacije posebno težak slučaj kršenja ljudskih prava. Ovaj problem nije riješen ni dan danas, a sve je više očigledno da neće biti ni u skorijoj budućnosti.

netrepeljivosti, koketiranje političara na vlasti s nacinalizmom, konstantna priča o krizi i govori mržnje koje neprestano susrećemo u medijima, čine građane nesigurnim, zabrinutim te onemogućavaju pravilan humani razvoj ove zajednice.

Predmet ovoga rada je stanje korupcije u Bosni i hercegovini, kao i stanje humane sigurnosti, prvenstveno veza između korupcije i humane sigurnosti. Na koji način državno uređenje pothranjuje korupciju ali i na koji način se bori protiv nje. Bosna i Hercegovina ima strateške planove i institucije koje se bave ovim problemom, ali treba dovesti u pitanje ne samo valjanost tih planova već i ljudi zaduženih za spovođenje istih. Jer jedino uočavanjem grešaka, možemo zaista početi da rješavamo probleme u sistemu.

METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Problem istraživanja ovoga rada je korupcija kao glavni osnov stagnacije bosanskohercegovačkog društva i činilac koji doprinosi podriivanju sigurnosti pojedinca i zajednice.

Bosanskohercegovačko društvo od završetka rata ima aspiracije da postane ekonomski dovoljno jaka zemlja da ne postoje stalne potrebe za daljim zaduživanjem. Prevelika državna birokratija na svim nivoima vlasti (državnom, entitetskom, kantonalnom, lokalnom) onemogućava istinsku borbu protiv korupcije. 2015. godine od strane Vijeća ministara usvojena je Strategija za borbu protiv korupcije 2015-2019. kao i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije 2015-2019. (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, 2014.). Međutim, opet se javlja pitanja da li će i ovaj plan i strategija sprovesti na pravi način, te na kraju krajeva da li ćemo u svakodnevnom životu zaista moći osjetiti rezultate ove borbe.

2. Predmet istraživanja

Predmet ovoga istraživanja veza između korupcije i stanja humane sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

Pri istraživanju ovoga predmeta biće neophodno ukratko se osvrnuti na čitavo državno uređenje Bosne i Hercegovine, prvenstveno će akcenat biti stavljen na institucije koje se bave ovom problematikom kao i zakonski okvir koji postoji u državi.

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije najznačajnija je organizacija koja se bavi ovom problematikom. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH na 69. sjednici, održanoj 30. decembra 2009. godine, i na 40. sjednici Doma naroda, održanoj istog dana usvojio je Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe

protiv korupcije. Prema Zakonu, Agencija je nezavisna i samostalna upravna organizacija, koja za svoj rad odgovara Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije).

Agencija je nadležna za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u institucijama javnog i privatnog sektora kod:

- ✓ *nosilaca funkcija u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti na svim nivoima;*
- ✓ *javnih službenika, zaposlenika i policijskih službenika u institucijama vlasti na svim nivoima;*
- ✓ *članova uprave, ovlaštenih i drugih lica u privrednim društvima, javnim preduzećima, javnim ustanovama i privatnim preduzećima;*
- ✓ *članova organa i drugih ovlaštenih lica u političkim partijama;*
- ✓ *ovlaštenih lica u kulturnim i sportskim ustanovama, fondacijama, udruženjima i nevladinim organizacijama (Ibid).*

Zakonski okvir u borbi protiv korupcije u Bosni i Hercegovini uključuje 16 zakona, o kojima će u radu biti više riječi.

2. 1. Kategorijalno pojmovni sistem

Za potrebe ovoga istraživanja, te što veće jasnoće, definisaćemo osnovne pojmove, prevashodno one koje se uočavaju u samom nazivu teme istraživanja. Bitni pojmovi za ovo istraživanje su:

- Korupcija,
- Humana sigurnost,
- Transparentnost,
- Humani razvoj.

Predmetom analize biće i drugi pojmovi, onda kada se ukaže potreba za istim.

- Korupcija- Pojam korupcije nema jasnu definiciju. Obično pod korupcijom podrazumijevamo zloupotrebu položaja ili povjerenja obično u javnoj upravi, politici, školstvu, zdravstvu i ostalim sektorima. Zarad ovog istraživanja korupciju ćemo definisati prema standardima Transparency International-a kao: zloupotrebu date moći za privatnu dobiti. Korupciju možemo klasifikovati kao veliku, malu, političku zavisnosti o količini izgubljenog novca i sektora u kojem je zastupljena (Transparency International).
- Humana sigurnost- Kao definiciju humane sigurnosti uzećemo već pomenuti UNDP Human Development Report: Za humanu sigurnost može se reć da ima dva spekta. Humana sigurnost znači, kao prvo, sigurnost od takvih hroničnih prijetnji kao što su glad, bolest i represija. A kao drugo, znači zaštitu od iznenadnih i štetnih poremećaja svakodnevnice- bilo u domovima, na radnim mjestima ili u zajednicama (The United Nations Development Programme, 1994: 23). Ovdje se treba pomenuti 7 područja humane sigurnosti, a to su: ekonomska, prehrambena, zdravstvena, ekološka, lična, politička i sigurnost zajednice.
- Transparentnost- Ovaj pojam definisaćemo kao karakteristike vlada, kompanija, organizacija i pojedinaca da su uvijek otvoreni da se njihovi podaci što je moguće više učine dostupni u javnom diskursu (Transparency International).
- Humani razvoj- Humani razvoj, ili pristup humanog razvoja, tiče se proširenja bogatstva ljudskog života, umjesto bogatstva ekonomije u kojoj ljudi žive. To je pristup koji je fokusiran na ljude, njihove mogućnosti i izboren (The United Nations Development Programme).

3. Ciljevi istraživanja

Ciljevi ovoga istraživanja:

- ✓ utvrditi stepen korupcije koja je zastupljena u Bosni i Hercegovini
- ✓ razumjeti stanje sigurnosti pojedinca i zajednice u Bosni i Hercegovini i najzastupljenije prijetnje
- ✓ utvrditi najbolji način za borbu protiv korupcije i povećanja prosperiteta kroz društvo

4. Sistem hipoteza

4. 1. Generalna hipoteza

Utjecaj i rasporostranjenost korupcije kao patološke pojave u Bosni i Hercegovini determinisan je stepenom demokratizacije društva i indeksom razvoja humane sigurnosti na jednoj, kao i razvoja sigurnosne kulture građana na drugoj strani.

4.2. Posebne hipoteze

I. Korupcija negativno utiče na političko i ekonomsko stanje države

II. Poboljšanje humane sigurnosti dovodi do povećanja humanog razvoja

III. Korupcija ugrožava sigurnost bosanskohercegovačkog društva jer odvraća ekonomska ulaganja u zajednice.

5. Način istraživanja

Predmet istraživanja je, kao što je već rečeno, uloga korupcije kao izvora humane nesigurnosti u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je teorijsko-empirijskog karaktera. Teorijsko jer se oslanja na postojeća teorijska saznanja o korupciji i humanoj sigurnosti, empirijsko jer se bavi društvenom stvarnošću.

5.1. Osnovne metode naučnog saznanja

Osnovna metoda naučnog saznanja koje će biti korištena je:

Analiza- korišćemo je jer se njome otkrivaju sastav i struktura cjeline, odnosi, veze, svosjstva, uloge i funkcije činilaca u cjelini (Termiz, 2009).

5.2. Općenaučne metode

Sljedeće metode će biti korištne:

Komparativa metoda- kako bismo mogli komparirati određene društvene pojave međusobno,

Analitičko- deduktivna metoda- njome se otkrivaju „idealizovani zakoni i „unutrašnji uzrok“ koji se mogu i moraju provjeriti u praksi (Termiz, 2009:116).

Hipotetičko- deduktivna metoda- suštinski je značajno postulirana na selektivnom i provjeravanom, potvrđenom društvenom iskustvu u razna vremena, na razni mjestima i od mnoštva subjekata (Ibid: 104).

5.3. Metode prikupljanja podataka

Metoda analize sadržaja dokumenata- koristićemo je kako bismo jednostavno mogli da otkrivamo, definišemo i analiziramo podatke.

6. Društveni značaj istraživanja

Rezultati istraživanja pomenutog problema mogu poslužiti za dalju analizu ali i podizanje društvene svijesti o veličini i značaju problema. Predstavljanje strategija za borbu protiv korupcije i poboljšanje humane sigurnosti i njihove povezanosti dodatno će proširiti naučno-teorijsko saznanje o ovim pitanjima. Istovremeno, pomoći daljoj edukaciji ne samo pojedinaca koji su zainteresovani za ova pitanja, već zajednice uopšteno

7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Vremensko određenje predmeta istraživanja obuhvata period od 1995. godine do danas (2018.godina). Iz naslova je vidljivo da je prostorno određenje predmeta istraživanja ograničeno na Bosnu i Hercegovinu, ali radi komparacije i boljeg razumijevanja opšte veze između korupcije i humane sigurnosti osvrnućemo se i na ostatak svijeta.

I DIO: KORUPCIJA: KULTURA ILI DEVIJACIJA

1.1. Pojmovno značenje korupcije

Posmatrajući ljudsko društvo i načine na koje se organizovano u čitavom svijetu, kroz istoriju, jasno se da uočiti da je korupcija uvijek bila prisutna. U svakom period bilo je moguće naći osobu spremnu da iskoristi svoj položaj zarad sopstvene koristi/ zadovoljstva, time naravno, krseci zakon. ²Na problem nailazimo onda kada uočimo da korupciju je moguće posmatrati na više načina, a samim time i ponuditi više definicija ovoga pojma. Upravo zbog toga, neke očigledno koruptivne radnje, neće biti uključene u određenu definiciju, što svakako predstavlja problem kada istražujemo ovu temu.

Etimološki termin korupcija dolazi od latinske riječi *rumpere* što znači razbijanje, lomljenje, kidanje, U prekidanju odnosno lomljenju učestvuju barem dvije osobe, za podmićivanje treba biti njih dvoje – *cum rumpere*.³

² Korupcija je nije novi fenomen. Prije 2000 godina Kautilya, minister Indijskog kralja, napisao je knjigu, Arthashastra, o tome. Prije 7 vijekova Dante je oni koji daju mito stavio u najdublje dijelove Pakla, pokazujući srednjovjekovni prezir prema korupciji. Šekspir je korupciji dao zavidno mjesto u nekim od svojih radova, a američki Ustav jasno je naveo podmićivanje kao jedan od dva zločina koji mogu dovesti do opozivanja Predsjednika. Ipak, stepen pažnje koji se danas posvećuje korupciji ne može se mjeriti s prošlošću. Na primjer, u svom izdanju za kraj godine 31. decembra 1995. godine Financila Times proglasio je 1995 godinu kao godinu korupcije. Sljedeće dvije godine imale su isti titulu. (Tanzi, 1998: 4)

³Klasično shvatanje korupcije u političkoj nauci polazi od ideje o tome da je korupcija izraz kvarenja moralnih vrijednosti društva (Aristotel, Machiavelli, Montesquieu).” (Kregar, 1997) Ovi autori posmatrali su na društvo drugačije, ali ipak su na organizovanje društva većinski gledali s političkog aspekta. Veliki broj ljudi danas živi u demokratskim državama, a Aristotel je smatrao demokratiju inferiornom, vjerujući da loša i na neki način, izvor političke korupcije jer otvara mogućnost da needukovana masa zavlada edukovanom manjinom. “U političkoj misli zapadne klasične antike i kasne srednjovjekovne Evrope, korupcija je obično shvaćena, kao što bi i trebalo, kao stanje političkog tijela. Od 18og vijeka ovo vidjenje nije prevladavalo na Zapadu i među međunarodnim organizacijama kojima Zapada dominira. Tokom posljednja dva vijeka pojam korupcije se učestalije koristi da označi problematično ponašanje jednog ili više pojedinaca, ili ponašanje koje opisuje pojedinca koji koristi svoju političku funkciju zarad ostvarivanja privatne koristi.” (Hindess, 2012: 3)

O problemima definisanja korupcije ekstenzivno je pisao Mark Philip. On u svom eseju “Corruption Definition and Measurement”⁴ piše da je popularna definicija korupcije, prema kojoj je korupcija ono kada javni službenik prekrši zakone i pravila da bi pomogao pojedincu/kompaniji i na taj način ostvari obično novčanu korist, nepotpuna jer isključuje mnoge koruptivne radnje. Takođe, slobodno možemo reći da je ovo definicija političke korupcije. Ovo stvara problem “pridjevske korupcije”, kako kaže Philip, tako da onda imamo ekonomsku korupciju, moralnu korupciju, ličnu korupciju... time postavljajući pitanje, da li sve ove vrste korupcije treba posmatrati kao širi spektar korupcije ili podvrste obuhvaćene istom definicijom. (Philip, 2006)

U svakom slučaju na nama je koju definiciju ćemo koristiti. Sam predmet našeg istraživanja ponudiće nam odgovarajuću definiciju, mada je interesantno na koji način različiti autori posmatraju na ovaj problem. Kao što je već rečeno, u ovome radu korupciju smo definisali kao: zloupotrebu date moći za privatnu dobiti. Korupciju možemo klasifikovati kao krupnu (veliku), stinu (malu), političku zavisnosti o količini izgubljenog novca i sektora u kojem je zastupljena. Ova definicija obuhvata 3 aktera:

- ❖ Javni i privatni sektor,
- ❖ Zloupotrebu položaja,
- ❖ Korist. (Anti- Corruption Resource Centre)

1. 2. Vrste korupcije u društvu

Na osnovu prethodnog dijela u kojem smo govorili o problemima definisanja ovog pojma, jasno se da zaključiti da postoji više vrsta korupcije. Možemo govoriti o individualnoj, sistemskoj, posrednoj, takmičarska, maloj (sitnoj), velikoj, “prožimajućoj”, proizvoljnoj.⁵ Takođe, treba napomenuti da na korupciju posmatramo kao aktivnu i pasivnu, pri čemu je aktivna onda kao dajemo mito, a pasivna, kada primamo mito.

⁴ Philip u eseju detaljno objašnjava različite slučajeve koruptivnih radnji, koje ne spadaju u ovu definiciju, ali na njih se nećemo osvrnati u ovome radu.

⁵ Bitno je napomenuti da neke od ovih podjela su opširnije a neke specifičnije, te sličnosti među njima su evidentne. U ovom slučaju, baš kao i u priči o definiciji, na nama je da izaberemo podjelu koja nam odgovara.

1. 2. 1. Pregled pojedinih oblika korupcije

Individualna korupcija nije toliko interesanta, jer njen glavni akter obično je nepoznata osoba. Prvo obilježje individualne korupcije je iznimna širina zone rizika. Može se reći da se granice zone rizika podudaraju s granicama svakodnevne komunikacije. Stoga gotovo da ne postoji područje ljudskog djelovanja (promet, zdravstvo, školstvo, carine, unutarnji poslovi) na kojem nema rizika od sudjelovanja u individualnoj korupciji. Individualna korupcija se u najvećem broju slučajeva pojavljuje kao klasično podmićivanje. (Aras, 2007: 29) Iako individualna korupcija ne šteti društvu na način na koji velika politička korupcija to radi, nemoguće je zanemariti njenu štetnost, pogotovo što učestalija individualna korupcija normalizuje te radnje u društvu. *Sistemka korupcija* prevazilazi individualnu na taj način što je ona proizvod jednog sistema, odnosno sistemskog uređenja (prvenstveno se osvrćući na državni sistem). Ne moramo nužno misliti da je državni sistem sam po sebi nekvalitetan ili napravljen imajući u vidu njegovo zloupotrebljavanje, nego da je vladajuća politička elita tokom godina prodrla skoro sve aspekte tog sistema, da je njegovo zloupotrebljavanje postalo jednostavno. Autori ističu da sistemka korupcija dolazi spajanjem diskrecije i monopola zanemarujući, odnosno odbacujući pri tome odgovornost. *Posredna korupcija* obično izostavlja lični interes ili dobitak, ali realno gledajući ipak čini koruptivne radnje. Kod posredne korupcije problem je u tome što se motiv korupcije teško može odrediti zbog specifičnosti funkcije politike u kojoj je razmjenjena *quid pro quo* dio svakodnevne prakse. Temelj je takve prakse: podrži moj prijedlog, pa ću ja podržati tvoj itd. Takvo djelovanje, djelovanje na temelju pomiješanih motiva znači da javni službenici postupaju s jedne strane za dobrobit svojih glasača, za dobrobit čitave države, kao i za svoje vlastito dobro odnosno interes za reizbor ili neke druge buduće političke ambicije⁶(Aras, 2007: 31)*Takmičarska korupcija* može se posmatrati baš kao i individualna, s tim da ona ipak se vezuje za bilo koja takmičenja.

⁶ Posrednu korupciju u nekim slučajevima, pravno možda i ne bismo mogli posmatrati kao koruptivnu radnju. Kao što Aras ističe, posredna korupcija može biti samo usluga za uslugu, a u slučajevima kada nema novčane ili neke druge dobiti, teško da je možemo okarakterisati ali i dokazati kao korupciju.

1. 2. 2. Sitna i krupna korupcija

Sitna i krupna korupcija, kao podjele, vezuju se za političku korupciju, odnosno standardno viđenje korupcije. Sitna korupcija u ovom slučaju bi bila ona u kojoj neizabrane birokrate prihvataju manja mita da bi ubrzali birokratske procedure ili zanemarili određena pravila.⁷ Krupna korupcija bi bila ona u kojoj izabrani političari, ili političke elite uzimaju mito od kompanija, kojima oni za uzvrat dodjeljuju unosne ugovore.⁸ Krupna korupcija, odnosno politička, takođe na ovaj način učestvuje u opstrukciji izbora i zakona, Često je teško odrediti gdje mala korupcija završava a gdje velika počinje. Na primjer politička korupcija može obuhvatiti kupovanje glasova ili druge oblike sitne korupcije. Mlađi javni službenici možda zahtijevaju mito od građana zato što njihovi supervizori traže dio njihov plata jer su ih zaposlili. Ovi supervizori, takođe, možda imaju šefove koji zahtijevaju novac od njih. Ovaj koruptivni lanac možda ide do najviših javnih službenika. (Anti- Corruption Resource Centre)⁹

1. 2. 3. Prožimajuća i proizvoljna korupcija

Alternativna podjela korupcije je na prožimajuću i proizvoljnu (eng: pervasive and arbitrary). Ova klasifikacija vezana je za nivo države ne nivo transakcija, pri čemu prožimajuća korupcija podrazumijeva stanje u kojem kompanija se susreće s vladinim službenicima, a proizvoljna stanje u kojem kompanija je nesigurnom položaju po pitanju zahtijeva i veličine mita kao i dobijanja obećane (odnosno, kupljene) usluge. *Prožimajuća korupcija može biti posmatrana kao poznati trošak korupcije.* Investitor koji dolazi u jednu zemlju s prožimajućom korupcijom treba očekivati da će od njega se tražiti mito, i od strane javnih službenika za neophodnu papirologiju, ali i od političara da bi dobili državne ugovore. *Proizvoljna se može posmatrati kao nesigurnost s kojim se vezuje korupcija.* Investitor u ovom slučaju ne zna

⁷ Poređenja radi, sitna korupcija u ovom slučaju može se povezati sa individualnom korupcijom, to jeste nepoznata osoba podmitiće nepoznatog službenika na obostranu korist

⁸ Poređenja radi, krupnu korupciju možemo povezati ili okarakterisati kao sistemsku korupciju.

⁹ Sitna korupcija povezana je s krupnom, ali krupna korupcija ne mora podrazumijevati postojanje sitne. (Economakis, 2010:21)

sigurno da li će se od njega zahtijevati mito, ali ni da li će mito imati povoljne ili tražene rezultate. (Cuervo-Cazurra, 2008)

1. 2. 4. Podjela korupcije na organizacijskom nivou

Kao posljednju podjelu, zanimljivo je izdvojiti podjelu korupcije na organizacijskom nivou. Koruptivna djela koja čine organizacije označena su kao nezakonita organizacijska ponašanja, ili korporativni kriminal. Pinto i Leanna (2008) govore o dvije vrste korupcije na organizacijskom nivou, pri čemu oni izdvajaju: organizaciju korumpiranih individual (organization of corrupt individuals- OCI), te korumpiranu organizaciju (corrupt organization-CO). Prema njihovom radu, organizacija korumpiranih pojedinaca je ona u kojoj značajan broj pojedinaca u organizaciji se upušta u koruptivne radnje radi sopstvene koristi, dok korumpirana organizacija je ona u kojoj se čitava organizacija kolektivnu upušta u ilegalne radnje radi dobiti organizacije. Prvi slučaj posmatranja korupcije u organizaciji jer pristup odozdo prema gore, a drugi obrnuto. (Pinto & Leanna R, 2008)

1. 3. Mogući uzroci korupcije

Posmatrajući više zemalja da se primijetiti da su brojni uzroci odnosno faktori koji dovode do pojave korupcije u društvu. Ti faktori su naravno i istorijski, pravni, društveni, politički i mnogi drugi. "Najbolje bi bilo reći da potencijalni uzroci mogu biti podijeljeni u 4 grupe: 1) *ekonomski i demografski faktori*, 2) *političke institucije*, 3) *pravni i birokratski faktori*, te 4) *geografski i kulturalni faktori*." (Aidt S., 2011: 17) ¹⁰

Korupcija je sama po sebi oduvijek bila označena kao nemoralno ponašanje. Međutim i dalje je teško razumjeti zašto neki ljudi odlučuju na ovakvo ponašanje. Zašto neki birokratski službenici traže mito za obavljanje svoga posla, a neki ne? Te zašto u nekim zemljama prijava

¹⁰ Raspravu o uzrocima korupcije nećemo primijeniti na zemlje koje su u ratu, izašle iz rata ili jednostavno na koje se posmatra kao na "propale države" jer očigledno one i nemaju adekvatne institucije koje bi se mogla baviti rješavanjem ovoga problema.

korupcije neće se shvatiti ozbiljno, a negdje da? Aidt govori da postoje 3 osnovna uslova za pojavu i opstanak korupcije u jednoj zemlji:

- ❖ “Diskreciona moć: relevantni javni službenici (birokrate, političari...) moraju posjedovati moć da smišljaju i upravljaju regulacijama i zakonima na diskrecioni način,
- ❖ Ekonomski najami: diskreciona moć mora dozvoljavati iskorištavanje (postojećih) najama, ili stvaranje najama koji mogu biti iskorištavani,
- ❖ Slabe institucije: podsticaji ukorijenjeni u političke, administrativne i pravne institucije moraju biti takve javni službenici imaju podsticaj da iskorištavaju ili stvaraju najame.”
(Ibid: 16)¹¹

Uzroci su razni, mada možemo slobodno reći da ipak najveći su slabe institucije i društveni faktor. Naravno, ovi faktori igraju različite uloge od države do države, ali je nemoguće poreći da prvenstveno slabe insitucije, pogodne iskorištavanju, najviše doprinose cvjetanju korupcije. Vitto Tanzi o uzrocima korupcije govori na drugačiji način. Prema njegovom mišljenju možemo govoriti o direktnim i indirektnim faktorima, pri čemu bi direktni faktori bili oni koji utiču na potražnju, a indirektni oni koji utiču na snabdijevanje.

Tako da faktori koji utiču na potražnju su:

1. Regulacije i ovlašćenja,
2. određene karakteristike poreskog sistema,
3. određene odluke trošenja, te
4. snabdijevanje robama i uslugama ispod tržišne cijene.

¹¹ Što je ekonomska aktivnost u zemlji više regulisana i ograničavana, veći je autoritet i moć službenika u procesu odlučivanja te je i veća mogućnost razvoja korupcije, jer pojedinci su spremni da plate ili ponude da plate kako bi izbjegli ograničenja. Potencijal za korupciju je velik tamo gdje na osnovu prava službenici mogu da odlučuju slobodno. (Šumah, 2018: 66)

Faktori koji utiču na snabdijevanje su:

1. birokratska tradicija,
2. visina plata u javnom sektoru,
3. kazneni sistem,
4. institucionalne kotrole,
5. transparentnost pravila, zakona i procedura, te
6. primjer koji postavljaju vladajući službenici. (Tanzi, 1998)

Osvrćući se na kulturološke uzroke korupcije, možemo primijetiti da postoje značajne razlike između zemalja koje imaju dugu demokratsku prošlost, kao i onih koje imaju socijalističku ili autoritativnu prošlost. Ako uzmemo primjer Danske¹², zemalja u kojima je korupcija najmanje zastupljena, naspram Bosne i Hercegovine, koja zauzima 89. mjesto na 2018 Corruption Perceptions Index-u, možemo uočiti značajne razlike. Danska od Drugog svjetskog rata nije bila u direktnim sukobima, dok je Bosna i Hercegovina iz rata izašla 1995. godine. Danska već duži vremenski period ima uspostavljan demokratski sistem dok je Bosna i Hercegovina nije napravila jednostavna prelaz iz socijalizma u demokratiju. “Socijalističko” razmišljanje i dalje dosta prevladava među ljudima, pa se od države očekuju mnoge stvari (mada, opravdano), koje rijetko kada budu ispunjenje. Ti problemi se stvaraju prvenstveno zbog preogromne birokratske strukture koja predstavlja najplodnije tlo za razvoj korupcije. Nejasne i prevelike regulacije nametnute od strane državne strukture, dovode do stanja u kojem građani strepe od interakcije s javnim službenicima. Postaje lakše dati mito osobi koja je plaćena za taj posao, nego se nadati pozitivnom rezultatu. Iako u većini demokratskih zemalja se očekuje od birokratskih službenika da budu politički neutralni, ne može se poreći da značajan bio bosanskohercegovačke administracije nije povezan s nekom od vladajućih političkih partija. Takođe, ne smijemo ni zaboraviti da ovdje alii u mnogim zemljama koje imaju slične probleme, građani često odluče da “počaste” službenike za odrađen posao, za koji su, opet ponavljamo, oni plaćeni. Iako to samo po sebi predstavlja korupciju, mnogi ljudi gledaju na to kao na kulturu.

¹² Od 1995. do 2018. Danska je, prema Corruption Perception Index-u, najlošiju poziciju imala 2004. godine, zauzimajući 4. mjesto.

1. 4. Kultura¹³ ili devijacija¹⁴

Nakon svih bitnijih informacija o korupciji, ostaje nam da odgovorimo na pitanja da li je korupcija kultura ili pak devijacija. Bez imalo promišljanja odgovor bi (trebalo) da glasi: devijacija. Korupcija je proizvod loših odluka, kršenja pravila i kao takva ne može se smatrati dobrom. Jednostavno rečeno: “Ona (korupcija) se ne smatra samo moralno štetnom već jednim od uzroka neučinkovitosti države. Korupcija je dakle ponašanje koje je devijacija od normalnog obavljanja javne dužnosti radi lične (ili druge: porodične, privatne klike, interesne grupe) koristi, ona je kršenje normi radi ostvarenja ličnog interesa. To uključuje djelatnosti kao što su podmićivanje (primanje novca ili druge beneficije čime se utiče na odluku javne vlasti), nepotizam (patronaža i primjenjivanje askriptivnih ili porodičnih kriterija u odlučivanju o javnoj stvari) te zloupotreba položaja za osobnu korist (ilegalno korištenje javnog dobra, usluge ili druge gratifikacije).” (Kregar, 1997: 893)

Međutim, jasno je da svi ljudi ne razmišljaju isto. Sigurno bi se veliki broj ljudi ipak složio da je stanje korupcije u jednom društvu *kultura*. Ovo možemo povezati s prijašnjom raspravom o tome kako neke stvari, kao što su davanje dara u smislu zahvale za odrađen posao, mnogi ne shvataju pogrešnim.¹⁵ Svakako da ćemo naići na ljude kojima izbjegavanje takvog čina predstavlja udar na ponos, ali ima i ljudi koji na to gledaju kao na nešto neophodno. Ne bi trebalo to da radimo, ali jasno je da moramo. Zašto je uopšte potrebno da se “zahvaljujemo” za već plaćenu uslugu. Loša institucionalna struktura, koja sama po sebi ne smatra korupciju problemom koji je neophodno rješavati, proizvodi službenike koji odbijaju obavljati svoj posao bez podsticaja, bio on novčane ili druge vrste. Mi, kao građani, upuštajući se u ove aktivnosti, koje se smatraju “standardom” ili “dijelom kulture”, jasno doprinosimo pogoršanju društvene

¹³ Kultura predstavlja uobičajena uverenja, društveni oblici i materijalne osobine rasne, verske ili društvene grupe, kao i karakteristike svakodnevnog postojanja (kao što su diverzije ili način života) koje ljudi dijele u nekom mjestu ili vremenu (Merriam-Webster Dictionary)

¹⁴ Devijacija je primjetna ili izražena odstupanja od prihvaćenih normi (Merriam-Webster Dictionary)

¹⁵ Bivši nigerijski predsjednik Olusegun Obasanjo napravio je razliku između primanja dara i mita. On je to objasnio na taj način da u afričkoj koncepciji zahvale i domaćinstva, dar je token. Što znači da dar nije nešto što se podrazumijeva. Vrijednost toga dara leži u duhu a ne njegovoj materijalnoj vrijednosti. On se daje u javnosti, a ne tajno. Tek onda kada je dar prevelik, on se odbija. (Pope, 2002)

situacije. Prihvatajući korupciju kao kulturu mi izjegavamo svaku ličnu odgovornost postavljajući tako primjer svima oko nas. Već je rečeno da mala, odnosno sitna, korupcija, doprinosi velikoj. Svaka naša loša odluka doprinosi većoj, koja nažalost dovodi do začaranog kruga. Na kraju dana, nismo sebi u stanju objasniti šta je to što ne valja u našem društvu, te zbog naše sopstvene apatije mi to prihvatamo kao kulturu. Kao dio našeg kulturnog i nacionalnog identiteta.

“Objašnjavajući ponašanje jedne osobe neophodno je više od njegovog karaktera, njegove naravi, mi takođe moramo da shvatimo situaciju (na primjer, kazne za prekršaje u saobraćaju) ali i sistem (na primjer, kultura države). Korupcija nije samo pitanje trulih jabuka (“zagađenih” ili korumpiranih pojedinaca). Bure i voćnjak takođe mogu biti zagađeni, te tako pokvariti jabuke. Korupcija može biti ukorijenjena u okolinu da na kraju svi bivaju zagađeni. Baš kao što i vlažnost doprinosi truljenju jabuke, kvalitet zraka u organizaciji (organizacijska kultura) utiče na rasprostranjenost korupcije među zaposlenicima, zato što zaposlenici neprekidno udišu taj zrak (i izdišu). Kao što je predsjedavajući istraživačke komisije zaključio vezano za korupciju u policiji: Nekada je manje teško novom policajcu da postane korumpiran, nego da ostane pošten.” (Kaptein, 2012: 33)

Korupcija se ne bih smjela posmatrati kao kultura već kao patologija¹⁶. Različite kulture u sebi nose stvari koje su loše, ali opstaju zbog društva i zbog toga što se “važnost” tih stvari uči s koljena na koljena. Mada, to nije u redu. Ako dio naše kulture nama kao pojedincima i društvu šteti, neophodno je te stvari korigovati ili izbaciti. Pa i ako je korupcija postala dio naše kulture, i shvatamo njemu štetnost, onda je na nama, i kao pojedincima i kao društvu, da to promijenimo svojim postupcima. “Reći da je korupcija dio kulture, slično je kao i reći: odbij, ovo se tebe ne tiče.” (Larmour, 2012:159)

¹⁶ U ovome slučaju misli se na sociološki kontekst, u kome patologija predstavlja stanje o kojem društvo i institucije odstupaju od svoje normalne strukture i načina funkcionisanja.

II DIO: HUMANA SIGURNOST: KRATKI TEORIJSKI OSVRT

2.1. Definisanje humane sigurnosti

Čovjek je socijalno biće. Ima urođenu potrebu za socijalizacijom, za pripadanjem grupi. Od najranijih dana, ljudi su se organizovali u male zajednice. Te zajednice su se udruživale, na kraju stvarajući prve države. Pojedinaac i njegovi lični problemi nisu ono čime se zanimala istorija, ali i druge društvene nauke. Zajednica¹⁷, odnosno država je uvijek bila u fokusu, jer ljudi su od najranijih dana tražili zaštitu, koju sami sebi nisu mogli pružiti. Tako da smo uvijek zanemarivali problem koje muče pojedince i manje zajednice, a bavili se onim što ugrožava državu. Međutim, u 20. vijeku ipak je bilo autora i teoretičara koji su smatrali da problemi pojedina i zajednice ipak zaslužuju da im se posveti pažnja. Na taj način došlo je i stvaranja humane sigurnosti kao discipline. Humanu sigurnost shvatamo kao, sigurnost od takvih hroničnih prijetnji kao što su glad, bolest i represija. Ali, znači zaštitu od iznenadnih i štetnih poremećaja svakodnevnice- bilo u domovima, na radnim mjestima ili u zajednicama (The United Nations Development Programme, 1994).

Ono što je problem kada posmatramo definiciju humane sigurnosti i njenu primjenjivost jeste činjenica da je preopširna. Veliki broj problema, koji ne moraju da se javljaju zajedno, ostavlja nas zbunjenim u tome kako da pristupimo rješavanju svih tih problema. Na koji način da odredimo prioritete, zašto su neki problemi stavljeni zajedno iako nemaju zajedničkih činioca. “Za razliku od drugih kritičkih pristupa (nedržavnih pristupa) sigurnosti, pristup humane sigurnosti, kao i Human Development Report iz 1994. godine, japanske mjere socijalne zaštite, kao i kanadski i norveški program humane sigurnosti, proizašao je iz svijeta kreiranja politike. Tako da zbog ovoga, zagovornici su se mučili s određivanjem teorijske “ivice” ovoga koncepta. Dok neki tvrde da ovo ne šteti konceptu ni na koji način, drugi izgleda da su grozničavo u potrazi za ovim teorijskim utjecajem, sugerišući nekima, da nije važna samo praksa već i teorija. Glavini argument u ovoj teorijskoj debati odnosi se na to da li (i ako da, kako) suziti

¹⁷ Zajednica predstavlja grupu ljudi koji živi na istom prostoru ili ima zajedničke interese. Poznato je da se ljudi okupljaju u grupe na osnovu zajedničkih karakteristika, religije, kulture ili drugih faktora. Čak i u današnjem svijetu, koji s globalizacijom gubi kulturne granice, ljudi pronalaze nove grupe čiji mogu biti članovi, bilo putem internet ili uživo, socijalizujući se i nadopunjući na taj način svoj identitet.

koncept humane sigurnosti u obradivu definiciju.” (Floyd: 2007: 39) Problem jasnog definisanja humane sigurnosti i dalje nije riješen, odnosno ne postoji jasni konsenzus. Ono oko čega se mogu složiti autori jeste da postoje dva viđenja humane sigurnosti, odnosno dvije škole.

Škola užeg pristupa zagovara da je humana sigurnost zaštita pojedinca od rata i drugih oblika nasilja. Tako da ovu definiciju označavamo kao *slobodu od straha (freedom from fear)*. Dok prema školi šireg pristupa humanu sigurnost se bavi zaštitom ljudi od kritičnih, po život opasnih prijetnji, bez obzira na to jesu li uzroci prijetnji ljudske aktivnosti ili prirodni događaji, nalaze li se one unutar ili izvan država i jesu li izravne ili strukturalne. U ovome slučaju, ova definicija označena je kao *sloboda od siromaštva (freedom from want)*. (Kerr, 2007)

Prema Human Development Report-u (1994) humana sigurnost obuhvata 7 kategorija/ područja. Tih 7 područja su:

- ❖ Ekonomska sigurnost- podrazumijeva sigurna osnovna primanja, kroz produktivan ili unosiv posao, ili u obliku socijalne pomoći, finansirane od strane građana.
- ❖ Sigurnost hrane- podrazumijeva da svi ljudi na svijetu imaju fizički i ekonomski pristup hrani¹⁸.
- ❖ Zdravstvena sigurnost- podrazumijeva neophodnost da svi ljudi imaju pristup zdravstvenoj zaštiti.¹⁹
- ❖ Ekološka sigurnost- možemo shvatiti kao uticaj ljudskih aktivnosti na okoliš.
- ❖ Individualna sigurnost- može se reći da je to zaštita ljudi od fizičkog i psihološkog nasilja, koje je izdvaja od nacionalne ili kolektivne sigurnost, koja je preokupirana državom. Lična sigurnost se odnosi na sigurnost ljudskih bića.
- ❖ Sigurnost zajednice- odnosi se na pristup implementacije koncepta ljudske sigurnosti, ljudskog razvoja i izgradnje države na lokalnom nivou. Njen cilj je da

¹⁸ U ovome slučaju nije dovoljno da je hrana dostupna, jer iako na jednom prostoru ima dovoljno hrane za sve ljude, nemaju svi pristup istoj, iz drugačijih razloga.

¹⁹2018. godine oko 19,3 miliona stanovnika Jemena je bez pristupa čistoj vodi i kanalizaciji. Nestašica goriva takođe je opteretila sposobnost postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda da adekvatno tretiraju javne vodosnabdevanje, što je dovelo do jedne od najtežih zdravstvenih kriza koje je zemlja ikada iskusila.(Suter, 2018)

zaštiti ljude od gubitka tradicionalnih odnosa i vrijednosti i od sektaškog i etničkog nasilja.

- ❖ Politička sigurnost- podrazumijeva da ljudi treba da žive u zemlji u kojoj se poštuju njihova osnovna ljudska i politička prava.

Humana sigurnost objedinjuje „ljudske elemente“ sigurnosti, prava i razvoja. To je interdisciplinarni koncept koji ima sledeće karakteristike:

- ❖ fokusiran na ljude,
- ❖ multisektoralan,
- ❖ sveobuhvatan,
- ❖ jasan kontekst,
- ❖ preventivno orijentisan. (United Nations OCHA, 2009: 7)

2. 2. Kratki istorijski razvoj discipline

U disciplini međunarodnih odnosa poznate su 3 teorije: realizam, liberalizam i konstruktivizam. Dok se realizam prvenstveno fokusira na državu i nju priznaje kao jedinog legitimenog aktera, liberalizam i konstruktivizam otvaraju vrata i drugim ne-standardnim akterima. Odnosno, kako je koja teorija bila neuspješna u objašnjavanju problema na međunarodnoj sceni, tako su novi teoretičari ukazivali na potrebu izučavanja drugih faktora, koji godinama imaju sve više uticaja na dešavanja u i među državama. Državno-centrični pristup je bio dominantni pristup mnogo godina, mada je nemoguće poreći njegovu moć i dalje. Hladni rat je doveo ljude u stanje nove nesigurnosti. Stanje zamrznutog konflikta u kojem se dvije supersile, preko svojih malih saveznika, nadmeću za prevlast na zemaljskoj kugli. U ovim godinama Istočni i Zapadni blok su svu svoju snagu i resurse usredsredili na gradnju što veće vojne moći, a građani su na suparničku stranu gledali kao na nekoga ko svakim danom radi sve na uništavanju njihovog identiteta. 50ih godina prošlog vijeka dolazi do razvoja mirovnih studija²⁰. Prva pisanja iz domena ove discipline kao i razvoj pacifizma su bila pokušaj shvatanja

²⁰Mirovne studije su područje istraživanja koje se razvilo nakon Drugog svjetskog rata, uvelike zbog neuspjeha

tadašnjih sigurnosnih problema ali i njihovog rješenja mirnim putevima. Kroz mirovne studije došlo se do koncepta pozitivnog i negativnog mira²¹, te šta ta mir znači, ne samo za državu, već i pojedinca u toj državi. Sada polako teoretičari shvataju neophodnost prevencije, kako spriječiti pojavu oružanog konflikta, koji su faktori koji doprinose pojavi animoziteta i nasilja. Tokom 80ih godina prošlog vijeka i krajem Hladnog rata dolazi do nevjerovatne promjene u načinu promišljanja o sigurnosti. Postavlja se pitanje gdje je pojedinac u svemu tome, odnosno koji su njegovi sigurnosni problemi. Tako da se neki teoretičari fokusiraju na nevojne aspekte sigurnosti.

Među prvima o ovome je počeo da promišlja Barry Buzan i Kopenhaška škola²². Kopenhaška škola i dalje je tretirala državu kao najbitnije aktere na međunarodnoj sceni, ali ipak priznaje bitnost nevojnih faktora. Ono što je bilo najznačajnije, jeste što po prvi put ljudi, odnosno pojedinac se promatra kao vitalni sigurnosni subjekt. Priznavanjem čovjeka kao vitalnog sigurnosnog subjekta otišlo se korak dalje u proučavanju sigurnosnih rizika i problema.²³ Sada je postojala mogućnost da otkrije istinske probleme koje muče pojedince i na

niza društvenih i međunarodnih pokreta da spriječe izbijanje dva svjetska rata unutar 25 godina. Njihov rani razvoj 50-ih godina bio je uvelike uvjetovan nuklearnom utrkom Istoka i Zapada i vrlo realnom prijetnjom katastrofalnog nuklearnog rata, ali su mirovne studije vrlo brzo "prigrilile" i velika pitanja podjele na bogati Sjever i siromašni Jug te mogućih posljedica globalnih ekoloških ograničenja. To je područje o kojem su se vodile mnoge polemike – mirovne studije često su bile nazivane "studijama popuštanja" u jeku Hladnog rata, ali su preživjele i napredovale, osobito posljednjih godina, se povećavanjem interesa za održavanje mira, rješavanje sukoba i izgradnju mira nakon sukoba. (Rogers, 2007: 36)

²¹ Pozitivni mir možemo okarakterisati kao stanje u kojem postoje pozitivni i harmonični odnosi zasnovani na saradnji, dok negativni mir označava puko odustvo nasilja. Za razvoj koncepta pozitivnog i negativnog mira najznačajniji je Johan Galtung (1930-) norveški sociolog i matematičar, koji je među osnivačima mirovnih studija.

²²Kopenhaška škola nastala je na Institutu za istraživanje rata i mira (eng. *Conflict and Peace Research Institute – COPRI*) u Kopenhagenu.

²³ Humana sigurnost takođe izaziva važne implikacije za razvoj državnog suvereniteta. Tradicionalno, državni suverenitet i suvereni legitimitet počivaju na kontroli teritorije, državne nezavisnosti i priznavanja od strane drugih države. Uloga građana je da podrže ovaj sistem. Pristup sigurnosti ljudi preokreće ovu jednadžbu: država - i državni suverenitet - moraju služiti i podržavati ljudi iz kojih ona (u teoriji) crpi svoju legitimnost. Koncept "Uslovni suverenitet" je stoga ponovo postao važan za humanu sigurnost: međunarodni legitimitet državnog suvereniteta počiva ne samo na kontroli teritorije, ali i ispunjavanjem određenih standarda ljudskih prava i

taj način ugrožavaju njihovu sigurnost. U suštini, odveć je jasno bilo da su promjene u pristupu proučavanja sigurnosti bile i više nego neophodne, jer standardni pristup iznova je dokazivao svoje mane. "...koncept ljudske sigurnosti pokazuje da taj državno-centricni realizam nije dovoljan sigurnosni argument utoliko što adekvatno ne odgovara na sigurnost ljudi od politickog nasilja unutar države. Stoga on ne zaslužuje biti dominantno shvatanje sigurnosti." (Kerr, 2007: 92) Sve ovo nas dovodi do UNDP-ovog izvještaja iz 1994. u kome je definisana humana sigurnost. Progresivna promišljanja nekolicine autora uspejala su zaokupiti pažnju mnogih i uveliko doprinijeti razvoju koncepta ove discipline.

Novi presudni korak bio je osnivanje *Mreže Humane Sigurnosti (Human Security Network)* 1999. godine. Mreža ima jedinstvenu međuregionalnu i višestruku perspektivu s jakim vezama sa civilnim društvom i akademskom zajednicom. Proizašla je iz kampanje protiv mina i formalno je pokrenuta na ministarskom sastanku u Norveškoj 1999. godine. Neformalni, fleksibilni mehanizam, Mreža za ljudsku sigurnost identifikuje konkretna područja za kolektivnu akciju. Ona se bavi politikama sigurnosti koje se fokusiraju na zahtjeve zaštite i sigurnosti pojedinca i društva kroz promicanje slobode od straha i siromaštva. *Mreža Humane Sigurnosti, od svog osnivanja, broji 12 članica: Austrija, Kanada, Norveška, Čile, Kosta Rika, Grčka, Irska, Jordan, Mali, Švicarska, Slovenija, Tajland, te Južnoafrička Republika, kao zemlja posmatrač.* Neke od najznačajnijih ostvarenja Mreže za ljudsku sigurnost: Otavski sporazum o zabrani protivpješadijskih mina; Rimski ugovor kojim se uspostavlja Međunarodni krivični sud; tematske rezolucije Vijeća sigurnosti o djeci i oružanim sukobima i ženama, miru i sigurnosti; i veliki pomaci u zaštiti civilnih lica, uključujući jednoglasno usvajanje od strane država članica UN-a 2005. godine odgovornosti za zaštitu (R2P)." (Rock, 2013) Takođe, Komisija za ljudsku sigurnost osnovana je u januaru 2001. kao odgovor na poziv generalnog sekretara UN-a na Milenijumskom samitu 2000. godine.²⁴

dobrobit građana. Kao posljedica toga, suverenitet država koje nisu voljne ili nesposobni da ispune određene osnovne standarde mogu biti upitni. (Newman, 2010: 79)

²⁴ Komisija za humanu sigurnost osnovana je da bi:

- a) mobilizirala podršku i promovisala bolje razumijevanje ljudske sigurnosti,
- b) dalje razvijala koncept kao operativni alat, i
- (c) odredila konkretan akcioni plan za njegovu implementaciju.

2. 3. Teorijski i praktični značaj humane sigurnosti

U poglavlju “Definisanje humane sigurnosti” već je spomenuto da mnogi autori smatraju da razlog zbog kojeg humana sigurnost nije najadekvatniji pristup rješavanja problema o kojim se bavi, jeste njena definicija, odnosno neslaganje autora šta ta definicija treba a šta ne treba da uključuje. Međutim, jasno je da i pored tog neslaganja, humana sigurnost kao disciplina i analitički okvir doprinosi značajno razumijevanju današnjeg svijeta i njegovih poteškoća. Iako na neki način je predstavljena kao alternativa državno-centričnom pristupu, više bismo na nju trebali posmatrati kao na dopunu, to jeste, ova dva pristupa treba jedan drugog da nadopunjuju. Koncept humane sigurnosti nije značajan samo u miru, već i u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama. Međunarodno humanitarno pravo i ljudska prava predstavljaju osnovu za praktičnu primjenu humane sigurnosti.

Paulina Kerr (2007) u svom eseju govori da je moguće pomiriti uži i širi pristup humanoj sigurnosti i tako izgraditi vrijedan policy okvir. Koncept se koncentrira na (i) ljudsku nesigurnost kao političko nasilje i (ii) uzroke ljudske nesigurnosti kao političkog nasilja. Koristeći jezik društvenih znanosti, ljudska nesigurnost kao političko nasilje (uži pristup) je zavisna varijabla. Mnogi uzroci ljudske nesigurnosti kao političkog nasilja uključuju probleme nerazvijenosti (širi pristup), i to su nezavisne varijable. (Kerr: 2007: 101)

Nicholas Thomas i William T. Tow su, za razliku od Kerr, mišljenja da bi uža definicija humane sigurnosti dala veću analitičku i policy vrijednost. Njihov predloženi pristup ima 3 karakteristike. Prvo, prepoznaje da transnacionalne prijetnje međunarodnim normama proizilaze iz nemogućnosti država da adekvatno zaštite pojedince i zajednice unutar svojih granica. Drugo, države i pojedinci u većini slučajeva nisu u stanju samostalno da adresiraju ove probleme i efikasno ih riješe. Treće, ovim ljudima neophodna je neka vrsta međunarodne intervencije da bi ostvarili slobodu od straha i siromaštva. (Thomas & Tow, 2002) Očigledno je da bismo mogli primjenjivati koncept, prije je neophodno odrediti prijetnje pojedincu i zajednici a onda vidjeti da li te prijetnje predstavljaju zaista prijetnje humanoj sigurnosti. Podjela na 7 kategorija dosta olakšava taj proces ali komplikuje jer unutar ovih kategorija imamo dosta problema koje na različite načine se javljaju u zajednicama. Da li je uopšte moguće tim problemima na isti način postupati, ali je neophodan drugačiji pristup. “Jedna od

teorija na kojoj se zasniva zagovaranje holističkog pristupa ljudskoj sigurnosti je to što širok pristup olakšava koalicije, koje, zauzvrat, dozvoljavaju ranije zanemarena pitanja da dobiju veću prepoznatljivost u međunarodnoj sferi. To može biti ili kroz povećano finansiranje ili podizanje određenih pitanja u oblast „visoke politike“. (Johns, 2014)

Iako je koncept u suštini “zaživio” osnivanjem Mreže za Humanu Sigurnost gledajući rad ne-državnih aktera, ali i samih država, jasno je da se koncept odavno primjenjivao, i to uspješno. Za rad nevladinih organizacija možemo reći da spadaju u koncept humane sigurnosti. Mada je nerealno očekivati od jedne organizacije da ima kapacitete da zaista iskorijeni jedan a još manje sve moguće sigurnosne prijetnje koje ovaj koncept prepoznaje, da se uvidjeti koliko je zaista moguće ublažiti posljedice ali i uzroke tih prijetnji. Nevladine (humanitarne) organizacije na razne načine uspijevaju pomagati zajednicama i njihov rad je upravo zbog toga i cijenjen. Nevladine organizacije u nekim slučajevima imaju mnogo više informacija i uključeni su u zajednicu, za razliku od država. Države ili nemaju kapaciteta da se nose s tim problemima, ili se nalaze u mnogo većem problemu ili jednostavno im nije u interesu da išta poduzmu po tom pitanju. Sarah Michael (2002:28) kaže: “Nevladine organizacije mogu iskoristiti svoju postojeću veličinu, doseg, fleksibilnost i iskustvo sa lokalnim zajednicama da naprave jedinstven doprinos programiranju humane sigurnosti. Nevladine organizacije mogu dodirnuti pitanja koja malo drugih aktera zanima. Snažan rad nevladinih organizacija u oblasti edukacije o AIDS-u, prevencija i liječenje je samo jedan primjer ovog trenda. Nevladine organizacije takođe mogu baviti se prijetnjama sigurnosti ljudi koje proizlaze iz neefikasnih političkih aranžmana i koji su u mnogim slučajevima sami nastavljaju vladini zvaničnici i vlada politike. Dok je humana sigurnost usredsređena na ljude, ljudi često imaju vrlo malo prilika da utiču na procese višeg nivoa koji utiču na sopstvenu bezbednost. Izgradnjom kapaciteta ljudi vremenom, nevladine organizacije osnažuju i oslobađaju ljude da utiču na svoje dugoročne ispunjenje. Na kraju, NVO-i su u stanju da se organizuju oko pitanja koja prevazilaze nacionalne granice i koje zahtevaju više od kratkotrajnih privremenih intervencija kako bi bile u potpunosti riješene. Rješavanje problema izbjeglica je jedna od takvih područja koja izazivaju zabrinutost”

Kritike na račun humane sigurnosti dolaze od autora, kao što je već spomenuto, koji smatraju da preširoka definicija osuđuje ovaj koncept na propast. Šira definicija može uključiti

toliko veliki broj prijetnji, da je nemoguće istinski pristupiti rješavanju istih. Pored toga, koncept humane sigurnosti iskorišten je dobro od strane država kao što su Kanada i Norveška da osiguraju bitnije mjesto u međunarodnoj zajednici. Ove dvije zemlje dugi niz godina nisu razvijaju socijalne programe koji služe da pomažu njihovom stanovništvu na što više načina, pored toga “ne identifikuju” se kao vojne sile, već zemlje koje su okrenute humanitarnom pristupu. “Institucionalni okvir ljudske sigurnosti ima dvije međusobno povezane putanje. Oba su redefinisala prirodu suvereniteta, čineći ga uslovnim, a ne apsolutnim, i u političkom prostoru koji je ovo stvorio, on je promovisao nove oblike biopolitičke koordinacije i globalne državne / nedržavne podjele rada kako bi najbolje zauzeli podršku životu u ovom prostoru. Ove različite, ali komplementarne „sigurnosne“ i „razvojne“ putanje može se ukratko ilustrovati u odnosu na Kanadu i Japan. Obje ove zemlje su bile na čelu promovisanja ideje humane sigurnosti. Kanada je, međutim, uglavnom se bavila humanom sigurnošću iz perspektive nasilnog konflikta, zaštite i humanitarne intervencije: u međusobno povezanom svijetu, države koje ugrožavaju ljudsku sigurnost svojih građana, ugrožavaju sve. Ovaj fokus na humanu sigurnost, oslobađanje od nacionalnih interesa, tvrdi se da je spasila kanadsku odbrambenu politiku od irelevantnosti.” (Duffield, 2004:16-17) Negativne asocijacije na koncept humane sigurnosti ostavlja američka invazija na Irak. Kako Kerr kaže (2007:97) SAD su iskoristile koncept ljudske sigurnosti kao opravdanje za pokretanje rata, tvrdeći da je američki cilj bio spasiti irački narod od ljudske nesigurnosti koju je uzrokovao Sadam Hussein. Međutim, čak ni tada SAD nisu učinile mnogo kako bi povratile zakon i red uz pomoć zakonskih i policijskih mjera – ključnih elemenata političkih procesa u skladu sa užim pristupom. To znači da su američki kreatori politika iskoristili retoriku ljudske sigurnosti, ali je nisu i primjenili, kada su smatrali da bi kriza ljudske sigurnosti mogla potkopati njihove državno-centrične interese.”

Kritike upućene na račun koncepta humane sigurnosti su opravdane ali ne smiju zasjeniti uspjehe ovoga koncepta. Uspjesi su manji, ali pomažu milionima ljudi na razne načine. Bez obzira na sva ograničenja s kojima se susreće humana sigurnost, potrebno je dalje razvijati koncept i imati u vidu da jedan pristup najvjerojatnije neće odgovarati drugima. Nasilje i oružani sukobi nisu svugdje prisutni, ali to ne znači da ljudska sigurnost nije ugrožena

svaki dan. Rad na rješavanju mnogih ovih problema u konačnici može i zaštititi državu, koja i dalje ostaje glavni akter u međunarodnim odnosima.

III DIO: INSTITUCIONALNI OKVIR ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

3.1 Institucionalni okvir

Bosna i Hercegovina od 1995. godine, kako je definisano Opštim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, sastoji se od dva entiteta Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine. Pitanje Brčko Distrikta zvanično je riješeno 1999, čime je Bosna i Hercegovina pored dva entiteta dobila i kondominijum²⁵, koji ima sopstvene institucije. Ako znamo da oba entiteta i distrikt imaju svoje institucije, kao i sama država, da se slobodno zaključiti da ne manjka relevantnih institucija za mnoga pitanja.

Kao relevantne institucije, odnosno agencije, koje se bave pitanjem korupcije navešćemo sljedeće:

- Agencija za prevenciju i koordinaciju borbe protiv korupcije,
- Agencija za javne nabavke,
- Ured za razmatranje žalbi u Bosni i Hercegovini,
- Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine,
- Glavna služba za reviziju Republike Srpske,
- Ured za reviziju institucija FBIH,
- Ured za reviziju javne uprave i institucija Brčko Distrikta.
- Notari

Bitno je napomenuti da je Bosna i Hercegovina članica je i GRECO-a, anti-korupcijskog tijela Savjeta Evrope, koje trenutno ima 49 zemalja članica (48 evropskih država, i Sjedinjene Američke Države). “GRECO je uspostavljen kao mehanizam za monitoring u skladu s Djelimičnim i proširenim sporazumom o uspostavljanju „**Grupe država protiv korupcije – GRECO**”, koji je Komitet ministara Savjeta Evrope usvojio 5. maja 1998. godine. Njen cilj je da se koristeći proces uzajamne evaluacije i međusobnog pritiska, vrši monitoring država potpisnica u njihovom djelovanju u oblasti borbe protiv korupcije. Pronalaženja nedostataka u

²⁵ Kondominijum u međunarodnom pravu predstavlja teritoriju (bilo da je država ili oblast) kojom upravljaju više država, odnosno suvereniteta bez da svaka vrše podjele na “nacionalne zone” (Sawe, Benjamin Elisha, 2017)

antikorupcijskim politikama spomenutih država je korisno, jer podstiče na neophodne zakonodavne, institucionalne i praktične reforme. Svaka država koja potpiše Krivičnoppravnu ili Građanskoppravnu konvenciju Savjeta Europe o korupciji automatski postaje članica GRECO-a i njegovih sistema evaluacije.

Bosna i Hercegovina postala je članicom GRECO-a 2000. godine. Trenutno se BiH nalazi u Četvrtom krug evaluacije GRECO-a, pod nazivom: “Sprečavanje korupcije među članovima Parlamenta, sudijama i tužiocima”. Ova tema je istovremeno povezana s prethodnim radom GRECO-a, prije svega, Prvim krugom evaluacije u kojem je snažno naglašena nezavisnost pravosuđa, Drugim krugom evaluacije u kojem je posebno ispitan izvršni nivo javne uprave i Trećem krugu evaluacije, čiji fokus je bio usmjeren na inkriminaciju korupcije i sprečavanje korupcije u kontekstu političkog finansiranja. “ (Agencija za prevenciju i korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije)

3. 1. 1. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u BiH

Agencija predstavlja glavno tijelo zaduženo za pitanje korupcije na području čitave Bosne i Hercegovine. Osnovana je odlukom Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine 2009. godine, kao što je prethodno rečeno, te je u svom radu nezavisna, s tim da odgovara Parlamentarnoj skupštini BiH. Zakon o prevenciji korupcije i borbe protiv korupcije u BiH donesen je s ciljem prevencije utjecaja korupcije na razvoj demokratije i poštivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i utjecaja na podriivanje ekonomskog i privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, te svih ostalih oblika utjecaja na društvene vrijednosti, kao i za koordinaciju borbe protiv korupcije. (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, n.d.)

Kao opšte ciljeve Agencije možemo navesti: „Prevencija²⁶ uticaja korupcije na razvoj

²⁶“Pod prevencijom korupcije podrazumijeva se širi kontekst taktivnosti usmjerenih prije svega na identificiranje i eliminiranje uzroka korupcije, odvracanje osoba od činjenja kaznenih djela u vezi s korupcijom, osiguranje i unaprjeđenje pravnog okvira za prevenciju korupcije, poticanje sudjelovanja civilnog društva u prevenciji korupcije, podizanje svijesti javnosti i stvaranje odnosa netolerancije prema korupciji, edukacija i bolje upoznavanje društva o uzrocima i posljedicama utjecaja korupcije, te aktivno sudjelovanje u prevenciji i

demokratije i podrivanje ekonomskog i privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, te svih ostalih oblika uticaja na društvene vrijednosti, kao i koordinacija borbe protiv korupcije.“(Tanić, D., Jugo, R., Bečić, E., 2013). U već pomenutom zakonu definisani su djelokrug i nadležnosti Agencije.²⁷

Agencija svoje nadležnosti sprovodi kroz strategije, a od osnivanja sprovedene su dvije (s tim da se posljednja sprovodi do kraja 2019. godine). Pored strategija i akcionih planova, o kojima će kasnije biti riječi, uvedena je i mogućnost da sami građani prijavljuju korupciju, pri čemu im se garantuje zaštita.

promoviranju transparentnog i odgovornog rada tijela i institucija u BiH” (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije)

²⁷Neke od njenih obaveza su: Agencija je nadležna za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u institucijama javnog i privatnog sektora kod:

- a) nosilaca funkcija u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti na svim nivoima;
- b) javnih službenika, zaposlenika i policijskih službenika u institucijama vlasti na svim nivoima;
- c) članova uprave, ovlaštenih i drugih lica u privrednim društvima, javnim preduzećima, javnim ustanovama i privatnim preduzećima;
- d) članova organa i drugih ovlaštenih lica u političkim partijama;
- e) ovlaštenih lica u kulturnim i sportskim ustanovama, fondacijama, udruženjima i nevladinim organizacijama.

(Nadležnosti Agencije):

- a) izrada Strategije za borbu protiv korupcije, te izrada Akcionog plana za prevenciju korupcije;
- b) koordinacija i nadzor nad sprovođenjem Strategije i Akcionog plana, te davanje mišljenja i instrukcija o pitanju njihovog sprovođenja;
- c) koordiniranje rada javnih institucija u sprječavanju korupcije i sukoba interesa, te analiza pravosnažnih odluka nadležnih organa za procesuiranje sukoba interesa s ciljem sagledavanja pojava koruptivnog djelovanja, obavještanje nadležnih institucija o zatečenom stanju, kao i preduzimanje ostalih neophodnih mjera u skladu sa zakonom;
- d) praćenje sukoba interesa, davanje preporuka za strategiju upravljanja sukobom interesa u pojedinačnim slučajevima, te izdavanje smjernica za politiku upravljanja sukobom interesa u institucijama vlasti;

3. 1. 2. Agencija za javne nabavke

Agencija za javne nabavke Bosne i Hercegovine predstavlja samostalnu, upravnu organizaciju. Ona sama po sebi vrši nadzor nad svim javnim nabavkama, te je nataj način treba da spriječi bilo kakav vid zloupotrebe. „Agencija je odgovorna za adekvatnu primjenu Zakona o javnim nabavkama BiH. Zadaci Agencije su, između ostalog:

- Predlaganje izmjena i dopuna ZJN-a i podzakonskih akata;
- Praćenje primjene ZJN-a,
- Osmišljavanje priručnika i smjernica za javne nabavke,
- Objavljivanje standardne tenderske dokumentacije i standardnih obrazaca;
- Pružanje tehničke i savjetodavne pomoći ugovornih organima i dobavljačima;
- Objavljivanje, prikupljanje i analiziranje informacija o nabavkama dodijeljenim ugovorima o javnoj nabavci;
- Objavljivanje priručnika i informacija o programima obuke;
- Podnošenje godišnjeg izvještaja Vijeću ministara BiH. „ (Tanić, D., Jugo, R., Bečić, E., 2013: 12)

3. 1. 3. Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine

„Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine rješava po žalbama u drugom stepenu koje ulože dobavljači koji imaju legitimni interes za konkretan ugovor o javnoj nabavci i koji smatraju da je u toku konkretnog postupka dodjele ugovora prekršena jedna ili više odredbi ovog Zakona i/ili pratećih podzakonskih akata.“ (Tanić, D., Jugo, R., Bečić, E., 2013: 13)

3. 1. 4. Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine

Osnovan 2000. godine kao nezavisna institucija čiji je zadatak da vrši reviziju finansijskih izvještaja institucija Bosne i Hercegovine. Ured predstavlja važnu kariku u prevenciji i borbi protiv korupcije, jer njegovo valjan poslovanje treba da uočava nezakonite radnje, kao i da odvrća od njih. „Nadležnosti Ureda za reviziju obuhvata, u skladu s odredbama Zakona o

reviziji, sve javne institucije BiH, uključujući:

- Parlament;
- Predsjedništvo;
- Vijeće ministara i budžetske institucije;
- vanbudžetska sredstva koja mogu biti predviđena Zakonom;
- sredstva koja su kao zajam ili grant za BiH međunarodna tijela i organizacije osigurali nekoj instituciji ili projektu u BiH;
- sredstva osigurana iz Budžeta bilo kojoj drugoj instituciji, organizaciji ili tijelu;
- kompanije u kojoj država ima vlasnički udio od 50% plus jednu dionicu ili više;
- sve finansijske, administrativne i druge aktivnosti, programe i projekte kojima upravlja jedna ili više institucija i tijela BiH, uključujući procesuiranje i prihode od prodaje imovine, privatizacija i koncesija.“(Ured za reviziju institucija BiH, 2011)

3. 1. 5. Glavna služba za reviziju Republike Srpske

Glavna služba ima iste ciljeve i zadatke kao i Ured za reviziju institucija BiH, s tim da njena nadležnost obuhvata institucije Republike Srpske.

3. 1. 5. Ured za reviziju institucija Federacije Bosne i Hercegovine

Nadležnosti ovoga Ureda obuhvataju institucije Federacije Bosne i Hercegovine. „Vizije Ureda su: pomoć ovlaštenim organima i osobama u FBiH da ekonomično, efikasno i uspješno troše javni novac. Preventivno i rano otkrivanje pogrešaka, odstupanja i ostalih nepravilnosti u obavljanju djelatnosti, davanje sugestija za poboljšanja odgovornim osobama koje upravljaju javnim novcem. Osposobiti Ured da radi reviziju u realnom vremenu. Misija: Promovirati međunarodne INTOSAI standarde u radu revizijske prakse javnog sektora. Dati podršku i poticati primjenu međunarodnih standarda u finansijskom rukovođenju transparentnosti rada i izvještavanju ovlaštenih organa i javnosti. Poticanje promjene svijesti u obavljanju javnih poslova i pružanja javnih usluga. Izgradnja moderne revizijske institucije koja će na načelima

LIMSKE deklaracije, INTOSAI standarda i etičkog rada revizora biti sposobna obaviti navedenu misiju.“ (Tanić, D., Jugo, R., Bečić, E., 2013: 16)

3. 1. 6. Ured za reviziju javne uprave i institucija Brčko Distrikta

Kao i prethodna tri ureda, Ured Brčko Distrikta, osnovan 2007. godine ima ista ovaštenja i djelokrug aktivnosti, te na taj način doprinosi transparentnom i dobrom poslovanju institucija Brčko Distrikta.

3.1. 7. Notari

Notari u Bosni i Hercegovini obavljaju razne, bitne uloge. Pored davanja pravnih savjeta, ovjeravanja dokumenata i potpisa (koji samim time važe kao javne isprave), notarski obrađena isprava mogu biti izvršne, te je moguće direktno poduzimati radnje spomenute u ugovoru. Takođe, notari su obavezni prijavljivati Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA) sve kupoprodajne ugovore u vrijednosti iznad 30000KM, te na taj način spriječiti pranje novca, ili korištenje istog za nelgalne aktivnosti.

3. 1. 8. Nevladin sektor u borbi protiv korupcije

U borbi protiv korupcije nisu uključene samo državne strukture, već i nevladine organizacije. Među možda najpoznatijim organizacijama koje se bave isključivo ovim pitanjem je Transparency International, osnovana 1993. godine. Ono po čemu je organizacija najpoznatije jeste *Corruption Perception Index*, koji pokazuje opaženi nivo korupcije zastupljene u javnom sektoru 180 zemalja svijeta. Transparency International ima svoj ogranak i u Bosni i Hercegovini, gdje saraduje s mnogim drugim nevladinim organizacijama.

Antikorupcijska mreža organizacija civilnog društva u BIH (ACCOUNT) predstavlja mrežu nevladinih udruga koje žele zajednički i sistematski raditi na borbi protiv korupcije u Bosni i Hercegovini. Ovu mrežu čini preko 60 omladinskih i građanskih organizacija iz čitave Bosne i

Hercegovne, kao i sami pojedinci koji učestvuju u njihovom radu.²⁸ ACCOUNT radi na edukaciji o pitanju korupcije, kao i istraživanja o prisustvu korupcije u različitim sektorima u Bosni i Hercegovini. Pored toga, izdali su i nekoliko priručnika za zaposlenike javnih insitucija.

Prisustvo nevladinih organizacija koje se bave ozbiljnim pitanjima koje pogađaju građane jedne zemlje značajno je jer, osim što rade na istraživanju tog problema, predstavljaju svojevrsan pritisak na državne strukture. Taj pritisak podrazumijeva da državne strukture ne mogu tako lako da ignorišu problem jer postoji neko ko prati njihov rad i upoznaje građane sa istim. Na taj način nevladine organizacije doprinose kvalitetnijem i efikasnijem radu dražvnih organa. Nevladine organizacije su značajne zbog svog kontakta s mladima koje imaju kroz razne edukacijske sadržaje. Praveći zanimljive videe, organizujući seminare, uspjevaju edukovati mlade o raznim problemima što dovodi po rorasta mladih ljudi shvataju bitnost promjena u našem društvu, te žele aktivno raditi na njima. Kako stoji na web-site-u Agencije za prevenciju korupcije i koordinisanje borbe protiv korupcije: „Saradnja između institucija i civilnog društva pruža okvir koji će pomoći usmjeravanju zajedničkog odnosa na svim nivoima vlasti u BiH, od lokalnih zajednica (opština) do nivoa države BiH. Ovom saradnjom se potvrđuje opredijeljenost institucija u BiH i civilnog društva da ojačaju svoje obaveze i odgovornosti u ispunjavanju preuzetih uloga u razvoju i pružanju javnih politika kao i da institucije u BiH preuzmu obavezu i ojačaju svoju ulogu u promovisanju dobrovoljnih i društvenih aktivnosti u svim oblastima društvenog života.“ (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije)

3. 2. Zakonski okvir

Kao što je već rečeno, zakoni koji direkto ili indirekto promovišu borbu protiv korupcije u Bosni i Hercegovini su:

- Zakon o agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije,
- Zakon o zaštiti lica koji prijavljuju korupciju u institucijama BIH,
- Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti BIH,

²⁸ACCOUNT je 2013. godine izdao publikaciju „Ko je ko u bori protiv korupcije u BiH“ detaljno predstavljajući svoje članice, njihove vizije i projekte. Publikacija je dostupna na sljedećem linku: <https://www.account.ba/stranica/ko-je-ko>

- Krivični zakon BiH,
- Zakon o krivičnom postupku BiH,
- Zakon o radu u institucijama BiH,
- Zakon o državnoj službi u institucijama,
- Zakon o upravi,
- Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave BiH,
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH,
- Izborni zakon BiH,
- Zakon o finansiranju političkih stranaka,
- Zakon o javnim nabavkama,
- Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti,
- Zakon o Sudu BiH,
- Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH (Ured za zakonodavstvo Vijeća Ministara BiH, 2017)

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, objavljen 2003. godine u Službenom glasniku BiH, definiše sljedeća djela kao koruptivne radnje:

- Primanje dara i drugih oblika koristi,
- Davanje dara i drugih oblika koristi,
- Primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem,
- Davanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu iticajem,
- Zloupotreba položaja ili ovlaštenja,
- Pronevjera u službi,
- Prevara u službi,
- Posluga u službi,
- Nesavjestan rad u službi,
- Krivotvorenje službene isprave,
- Protuzakonita naplata i isplata,
- Protuzakonito oslobodjenje osobe lišene slobode,
- Protuzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili izvršenju.

Strateški okvir borbe protiv korupcije u Bosni i Hercegovini čine:

- Strategija za borbu protiv korupcije u BiH 2015-2019,
- Akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije u BiH 2015-2019.

Strategija u ovome slučaju predstavlja opšti okvir državne borbe protiv korupcije. Ona kao takva se trudi da uoči stvarne uzroke korupcije, probleme koji nastaju i načine prevencije. Na ovaj način se sistematski pristupa specifičnom problemu u predviđenom vremenskom okviru, što u ovom slučaju predstavlja period 2015-2019. Opšti ciljeve ove Strategije je: *U Bosni i Hercegovini ustanoviti prioritete na planu prevencije korupcije i borbe protiv korupcije, principe i mehanizme zajedničkoga djelovanja svih institucija u BiH kao i svih segmenata društva na tom polju, te stvoriti, odnosno unaprijediti pretpostavke za smanjenje stvarnog i percipiranog nivoa korupcije i afirmirati pozitivne društvene vrijednosti poput integriteta, odgovornosti i transparentnosti.* (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, 2014:16)

Strateški ciljevi definisani su kao:

- Uspostavljanje i jačanje institucionalnih kapaciteta i unaprjeđenje normativnog okvira za borbu protiv korupcije;
- Razvijanje, promoviranje i provođenje preventivne antikorupcijske aktivnosti u javnom i privatnom sektoru;
- Unaprjeđenje djelotvornosti i efikasnosti pravosudnih institucija i organa za provođenje zakona u oblasti borbe protiv korupcije;
- Podizanje javne svijesti i promoviranje potrebe za učestvovanjem cjelokupnog društva u borbi protiv korupcije;
- Uspostavljanje efikasnih mehanizama za koordinaciju borbe protiv korupcije, te praćenje i evaluaciju provođenja Strategije.

Priznaje se da je veličina javnog sektor u Bosni i Hercegovini zaista velika, sami zaposlenici treba da budu predani ovoj borbi i da budu primjer građanima ove zemlje. „Obim korupcije u javnom sektoru direktno zavisi od aktivnosti tog sektora (uređivanje društvenih

odnosa u većem obimu kroz zakonsku regulativu, intervencije na tržištu, preraspodjela imovine i resursa unutar društva...). Usljed toga, umanjene regulatorne ili distributivne uloge javnog sektora, kao jedan od efekata imaće i smanjenje broja prilika u kojima do korupcije može doći. To ne znači da će se institucije javnog sektora, zbog borbe protiv korupcije, odreći svoje regulatorne uloge ili donošenja odluka, već da je potrebno da takve aktivnosti preduzimaju kada je to neophodno ili zasnovano na utvrđenim politikama, svjesne rizika od nastanka korupcije i uz mehanizme za kontrolu koji će te rizike svesti na minimum, kao jedan od vidova prevencije korupcije.“ (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, 2014: 13) Akcenat se stavlja na integritet²⁹ i moral zaposlenih u javnom sektoru, kao i na pooštavanje rizika, odnosno kazni za nelegalne radnje. Shvatajući da je teško promijeniti društvo na drastičan način, navodi se potreba ograničavanje diskrecionih ovlaštenja pojedinca, odnosno „potrebno je osmisliti i provoditi odlučivanje u jasno definiranoj proceduri, na osnovu preciznijih kriterija i uz otvorenost procesa ka javnosti.“ (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, 2014:14) Smanjenu i prevenciji korupcije pomoći će i transparentnost u radu institucija, kao i povećanje nadzora i kontrole nad donošenjem odluka.

Akcioni plan, kao operativni dokument, prati u potpunosti Strategiju i njene ciljeve tim da su oni razradnjeni kroz niz aktivnosti, koje treba da se provode tokom tog perioda.

²⁹Integritet potiče od latinske riječi „Integritas“ što znači čestitost, cjelina, usaglašenost, nedjeljivost, postojanost, iskrenost i jedinstvo. To je pojam koji označava da osoba, odnosno institucija u cjelini svoj rad zasniva na načelima poštenja, savjesnosti, nepristrasnosti, transparentnosti. Pod integritetom institucije podrazumijevamo sposobnost institucije da poštuje norme i pravila, koja upravljaju područjem njenog djelovanja. Ne možemo govoriti o integritetu institucije u koliko ne postoji izgrađen integritet pojedinca, koji je svjestan da interes institucije mora biti iznad njegovog privatnog interesa. Pojedinaac sa izgrađenim integritetom, dopriniće jačanju integriteta institucije, a jak lični integritet kao i integritet institucije treba da doprinese gradnji društvenog integriteta. (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije)

3. 3. Statistika o korupciji u Bosni i Hercegovini

Transparency International je u januaru 2019. godine objavio rezultate Indeksa percepcije korupcije (Corruption perception index). Na skali od 0 do 100, pri čemu 0 predstavlja najviši nivo percepirane korupcije i 100 najniži nivo, Bosna i Hercegovina je imala ocjenu 38, te na taj načini dijelila mjesto sa zemljama, kao što su Indonezija, Šri Lanka te Svaziland.³⁰([stavi link](#)) ,... nedavna politička dešavanja u Bosni i Hercegovini su zabrinjavajuća. Nakon izbora u oktobru, koji su izazvali zabrinutost zbog prevare i loše uprave, regionalna javna tužiteljica grada Banjaluka odbacila je pozive na istragu političara Milorada Dodika zbog vršenja ilegalnog pritiska na birače tokom njegove kampanje. U novije vrijeme vlasti u Banjaluci napale su mirne prosvjednike, uhapsile i pritvorile opozicione lidere i aktiviste i zabranili javna okupljanja. Ovo je jasan primjer navodne korupcije u predizbornoj kampanji koja je dovela do suzbijanja demokratskih institucija i sudjelovanja. Transparency International Bosna i Hercegovina radi na unapređenju transparentnosti i odgovornosti u procesuiranju, nadzire finansiranje izbornih kampanja i pomaže građanima u prijavi korupcije.“(Transparency International, 2019)

Iako postoji mnogo istraživanja na temu korupcije, u ovome dijelu ćemo predstaviti samo neke od radova. U 2013. godine Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal objavio je istraživanje na temu „Poslovanje, korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: Utjecaj mita i korupcije na privatna preduzeća“. „Prema rezultatima ankete, od svih preduzeća koja su kontaktirala javne službenike tokom 12 mjeseci koji su prethodili anketi, 10,4% je dalo mito javnim službenicima. Prosječna prisutnost podmićivanja u poslovnom sektoru u Bosni i Hercegovini niža je od udjela građana (20,7%) koji su isto iskusili prema općoj anketi koju je UNODC proveo nad stanovništvom tokom 2011. godine. Značajan udio svih mita koja su preduzeća dala javnim službenicima bio je u obliku novca (46,6%), zatim u hrani i piću (29%), kao i u razmjeni jedne "usluge" za drugu (11,4%). U slučajevima gdje je mito dato u obliku novca, prosječan iznos isplaćen po mitu bio je 318 BAM, odnosno ekvivalent od 327 EUR-PPP. U približno 15,8% svih slučajeva podmićivanja, predstavnik preduzeća je taj koji zapravo

³⁰Bosna i Hercegovina je, prema Indeksu Demokratije (Economist Intelligence Unit), 2018. godine imala rezultat 4.95 što je svrstava u *hibridne režime*. U hibridnim režimima dešavaju se izborne krađe i prevare, politička elita vrši pritisak na opoziciju, medije, zastupljena je korupcija odnosno sve što dovodi do podrivanja demokratskog sistema.

započinje razgovor o mitu a da mu mito nije i zatraženo, dok se u više od dvije trećine (70,2%) slučajeva radi o mitu koje je javni službenik eksplicitno (26,8) ili implicitno (20,4%) tražio. U preostalih 23% slučajeva, mito je dato nakon zahtjeva treće strane. Preduzeća navode da je najčešća svrha plaćanja mita "da se ubrzaju poslovne procedure" (29,1% svih mita), "omogućiti okončanje procedure" (17,4%) i "osigura bolji tretman" (14,4%). U isto vrijeme se 8,6% mita daje bez konkretne neposredne koristi za preduzeća koja ih isplaćuju, uz pretpostavku da će ova "sladila" u budućim interakcijama potaknuti javne službenike da provode postupke u interesu preduzeća. Samo 6,6% mita koja plate preduzeća budu prijavljena službenim vlastima, većinom policiji, što govori o tome da se preduzeća u Bosni i Hercegovini često osjećaju dužnim da učestvuju u podmićivanju. Ovo je primjetno i u izjavama preduzeća o glavnom razlogu neprijavlivanja podmićivanja: "Nema svrhe prijaviti ga jer niko ne bi mario za podmićivanje" (44,1%), "Davanje poklona javnim službenicima je uobičajena praksa" (17,3%) i "nije poznato kome se vrši prijava" (15,5%).“ (Ured Ujedinjenih Naroda za droge i kriminal, 2013: 7-8)

Transparency International BiH ³¹ je pratio izborne kampanje i same izbore u Bosni i Hercegovini 2018, godine, i naišao na ozbiljne prekršaje. Tokom izbornih kampanji, nosioci javnih funkcija su prekršili Izborni zakon i Zakon o finansiranju političkih partija u BiH jer su svoje položaje iskorištavali promovisući svoje partije. (Transparency International Bosne i Hercegovine, 2019)

Ova organizacija je, takođe, uradila istraživanje o transparentnosti javnih prduzeća u Bosni i Hercegovini i njihovog poslovanja. „Na osnovu provedenog istraživanja, vidljivo je da 60 od 150 državnih preduzeća bilježi indeks vrijednosti 0, odnosno da u potpunosti izostaje transparentnost u njihovom korporativnom izvještavanju. Ovaj podatak ukazuje na lošu praksu i činjenicu da se kod navedenih subjekata ne koriste antikorupcioni mehanizmi niti su kodifikovani i implementirani antikorupcioni programi i politike, da se javne nabavke ne provode transparentno, niti da generalna javnost i društvo raspolažu sa informacijama o poslovanju takvih privrednih subjekata. To svakako dalje ima implikacije na stepen

³¹ U već pomenutom Corruption Perception Index-u za 2018. godinu, Transparency International je naveo nekoliko preporuka za zemlje Istočne Evrope i Centralne Azije, među njima je i Bosna i Hercegovina:

- Zaštita slobode govora i sloboda okupljanja,
- Angažovanje građana u nadzoru vladinog trošenja novca,
- Reforma pravnog sistema,
- Obezbijediti slobodu pristupa informacijama. (Transparency International, 2019)

(ne)odgovornosti upravljačkih struktura i vjerovatnoću pojave određenih koruptivnih praksi.“ (Transparency International Bosne i Hercegovine, 2018: 23)

3. 4. Stvarni uspjeh u borbi protiv korupcije

Bosna i Hercegovina stagnira u borbi protiv korupcije, to nije teško uočiti. Činjenica da je problem jasno vidljiv i stvarnim akterima u ovoj državi pokazuje da se nedovoljno radi na ovom problemu. Mi, međutim, možemo postaviti pitanje zašto je baš ova borba toliko teška, kada znamo da imamo strategije i akcione planove, kao i jasan zakonski okvir te mehanizme koje bi pojavu korupcije trebali da spriječe. Očigledno je da krivica pada na nas same, kao građane, ali i javne službenike, koji odlučuju da zanemare ovaj problem kada dođe na njihov sto. Nesposobnost iskorjenjenja korupcije u slučaju Bosne i Hercegovine predstavlja patološki problem duboko ukorijenjen u samoj svijest društva. Postojanje valjanog zakonskog okvira, kao i adekvatnih institucija ne znače ništa ako se ne koriste na pravi način. Teško da možemo govoriti o valjanosti vladavini prava u Bosni i Hercegovini kada imamo apatinčne institucije i javne službenike. Za efikasnu borbu protiv korupcije potrebni su primjeri. Primjeri koji jasno pokazuju da korupcija, kao kriminalna aktivnost, jeste kažnjiva i ozbiljno shvaćena. Međutim, samo pravosuđe Bosne i Hercegovine susreće se s optužbama o korupciji, te povezanošću s organizvanim kriminalom.³²³³

³²Više od dvije godine Bosnu i Hercegovinu progoni smrt dva mladića, Dzenana Muriza, te Davida Dragičevića. Iako su obojica momaka izgubila život u drugačijim okolnostima (Muriz je ubijen 2016. godine u Sarajevu, a Dragičević 2018. godine u Banjaluci), činjenica da njihovi slučajevi ni dan danas nisu riješeni, kao i optužbe o uništavanju, prikrivanju dokaza, dovele su do organizovanja protesta širom Bosne i Hercegovine pod nazivom Pravda za Dzenana/ Pravda za Davida. Ogorčeni građani koji su dolazili na proteste trpe proganjanja od policije u Banjaluci, gdje se skupini Pravda za Davida zabranjuje sloboda okupljanja stavljajući još jednu mrlju na sigurnosne strukture države, koje bi, prije svega, trebale da štite građane.

³³Od najrelevantnijih primjera možemo navesti nedavnu aferu „Potkrivanje“ objavljanu na internet portalu „Žurnal“. U video snimku, objavljenom u maju 2019. godine, Milan Tegeltija, predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine, posredstvo SIPA-inog inspektora Marka Pandže, obećava Nerminu Alaševiću da će vidjeti za njegov slučaj, koji stoji kod okružne tužiteljice. Ovaj video snimak doveo je do protesta koji su zahtijevali da Tegeltija da ostavku, jer kao predsjednik VSTS ne smije razgovarati o pojedinačnim predmetima, jer time kriši zakon. Iako disciplinska komisija nije našla ništa nezakonito u ovom slučaju, kritike su stizale s raznih strana, samih građana Bosne i Hercegovine, EU misije u BiH, OSCE-a, kao i stranih ambasada,

Mnogi problemi ove zemlje vode korijene iz korupcije. Kao što je već rečeno, sama demokratija u jednom ovakvom društvu ozbiljno je dovedena u pitanje. Teško je priznati da jedini stvarni napredak u ovoj borbi je priznanje problema, ali barem može biti dobar početak. „Direktorica Transparency Internationala u BiH Ivana Korajlić poručila je kako se konstantno ponavlja da nema napretka u borbi protiv korupcije. "Iz godine u godinu kroz obilježavanje ovog dana stalno se susrećemo s istim problemima i istim komplikacijama. Konstantno ponavljamo da nema nikakvog napretka, ni kada je riječ o unapređenju zakonskog okvira u borbi protiv korupcije, niti kada govorimo o provedbi samih zakona", rekla je Korajlić. Naglasila je da je u posljednjih godinu dana jedini "napredak" činjenica da je korupcija dosta transparentnija sada. "Imamo još otvorenije zloupotrebe javnih sredstava, nepotizma i klijentelizma. Korupcija postoji u svakom segmentu društva i što je najgore, postoje i otvoreni pristici politike na društvo koje bi trebalo da se bori protiv korupcije. Načini na koje se vlast vodi trenutno u našoj državi ne ulijevaju povjerenje da će se dosta toga promijeniti u budućnosti", rekla je Korajlić dodavši da je bitan pritisak civilnog društva, medija i međunarodne zajednice i evropske unije, čiji je zadatak da pritisne BiH da obavi zadatke koje je preuzela te da se ne dešava da sve na kraju ostane na papiru. Ona je naglasila da je nemoguće znati koliko je novca do sada otišlo na korupciju. "Morali biste pratiti svaku marku da biste to znali, problem je što je kod nas veliki dio korupcije zapravo legalizovan i ne smatra se nečim nezakonitim, iako po samoj svojoj prirodi predstavlja korupciju", rekla je Korajlić.“(Klix.ba, 2018)

osebno Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. (pomenuti video dostupan je i dalje na sljedećem linku: <https://zurnal.info/novost/22111/ti-ces-meni-sve-dostaviti-pa-cu-ja-vidjeti-sa-dalidom>)

IV DIO: VEZA IZMEĐU KORUPCIJE I HUMANE SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

4. 1. Korupcija kao degradacija društva

Uzroci korupcije su, kao što je već rečeno, mnogobrojni. Od istorijskih, političkih, ličnih, ekonomskih, nemoguće je jasno odrediti šta je to dovodi do stanja koje prijeti normalnom funkcionisanju društva i države. Istina je da mi, kao pripadnici društva, polako gubimo povjerenje u državu i njene institucije, ali možemo reći da takvo stanje vodi i do moralne degradacije kako pojedinca tako i čitavog društva. Za neke države korupcija predstavlja gorivo koje pokreće tu mašinu. Skoro da ništa nije moguće uraditi bez da podmitimo nekoga, jer u tom začaranom krugu nemamo kome da se obratimo.

Autor James Lewis (2017) za korupciju govori da predstavlja bihejvioralnu posljedicu moći i pohlepe. Ovo razmišljanje je zanimljivo onda i kada se posmatra s filozofske tačke gledišta, kada mislimo da pojedinac uvijek radi na tome da ostvari sreću. Iako pojam sreće predstavlja neš u potpunosti subjektivno, nemoguće je zanemariti da kroz istoriju ljudi su uvijek težili ka bogatstvu i višem statusu u društvu zato što olakšava život. Onda kada imate novac i ugled, lakše je sebi obezbijetiti siguran život. Od najosnovnijeg ljudskog instinkta za preživljavanjem, unaprijeđenjem čovjekovog života kroz istoriju, ta „glad“ je ostala. Međutim, ona nije više usmjerena na preživljavanje toliko koliko na sam koncept imanja. Ja, kao pojedinac, želim da posjedujem nešto. Izobilje luksuza postaje privlačno jer predstavlja šansu da nam drugi zavide. Ono, u suštini, predstavlja našu istinsku šansu za sreću. Razvojem kapitalizma i modernog društva potreba za posjedovanjem materijalnih stvari poprimila je nove oblike. Pojedinci, koji su se nekada posmatrali kao pripadnici zajednica ili država, danas predstavljaju potrošačku masu koja se detaljno izučava. Prate se naši pokreti, želje, nade, bilo u stvarnom životu ili putem interneta. Zanimljivo je da u Sjedinjenim Američkim Državama domaćinstva u prosjeku gledaju TV 7 i po sati dnevno. (Madrigal, 2018) Standardno reklamiranje je i dalje popularno, ali činjenica da se filmska i muzička industrija postajala popularnija, tako je reklamiranje počelo da evoluirati. Danas je lakše doći do potrošača

prikrivenim oglašavanjem³⁴, tako što će kompanija platiti da se njegov proizvod na uvjerljiv način koristi ili prikaže u filmu, muzičkom spotu, televizijskoj emisiji i tako dalje. Konstantno reklamiranje i promovisanje luksuznog stila života stvara kod ljudi želju za istim. Bespotrebno trošenje novca stvara lažni osjećaj sreće, koji brzo nestaje, pa ga je neophodno brzo „napuniti“. Istraživanja o uticaju korupcije na društvo sa sociološkog ili psihološkog stajališta su veoma ograničena, vjerovatno što na korupcije pretežno posmatramo kao državni problem, odnosno nešto što je nemoguće pobijediti bez državne intervencije.

„Korupcija, koja postoji na različitim nivoima svih društava u različitom stepenu, posljedica je moći i pohlepe u kontekstu neadekvatne uprave. Bez objavljenog pravilnika ili formule kojom se treba pridržavati, korupcija se prikriva, ponavlja se oportunistički i snažno se oslanja na dominaciju i strah unutar nepisanih i neizgovorenih kodeksa.“(Lewis, 2017) Korupcija ima negativan uticaj na same pojedince.³⁵ Ona, kao gorući problem, utiče negativno na ljudska prava. Korupcija visokog nivoa pogađa sve sektore, od prosvjetnog, preko sigurnosnog, do zdravstvenog sektora, omalovažavajući osnovna ljudska prava građana.³⁶ „Država ima glavnu odgovornost za promociju i zaštitu ljudskih prava građana i ostalih pojedinaca iz njene nadležnosti, ali kada korupcija prevladava, oni na javnim pozicijama često to ne donose odluke u skladu sa interesima društva, čime prouzrokuju kršenje državnih obaveza iz osnovni ugovori UN-a o ljudskim pravima, posebno Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalna i kulturnim pravima (ICESCR). Gdje je korupcija sistemska, direktno pogađa najsiromašnije slojeve stanovništva, kao rezultat diverzije i izvršavanje proračuna javnih rashoda. Drugim riječima, korupcija djeluje u direktnoj napetosti, i u kontradikciji je s pozivom upućenim u cijeloj EU putem Agende 2030. za održivi razvoj koja 'nikoga ne bi trebalo ostaviti'. U najmanju ruku, korupcija kompromituje sposobnost vlade da pruži javnosti niz usluga, uključujući zdravstvo,

³⁴Prikriveno oglašavanje predstavlja oblik promocije i prestavljanja komercijalnih proizvoda stavljenih u kontekstu medijskog promovisanja. Na ovaj način, reklama proizvoda ne izgleda kao klasična reklama, ta predstavlja uvjerljiviji i jednostaniji način da se dopre do potrošača.

³⁵Socijalna šteta predstavlja koncept u međunarodnom humanitarnom pravu koji se obuhvata ekonomsku, psihološku, fizičku, okolišnu štetu načinjenu društvu od strane grupe pojedinaca, kompanije ili same države. Ovaj koncept je pomogao da se štetni/ zločinački akti kazne i van državnih sudova, i naprave međunarodnu poveznicu.

³⁶U ovom slučaju ne mislimo na pojedince, ili grupe koje su na vlasti ili pripadaju višoj klasi koja, zbog svojih sredstava, se ne susreće s ovim problemima.

obrazovanje i dobrobit - sve što je bitno za ostvarenje ekonomskog, socijalnog i kulturna prava. U najgorim slučajevima, korupcija ugrožava prava na dostojanstvo, sigurnost osobe, pa čak i pravo na život.“(Barkhouse, Hoyland, & Limon, 2018: 2)

Korupciju često posmatramo kao zločin bez žrtve. Podmićivanje ili zatajkivanje često prođu neprimjećeno, a možemo reći da ni veći slučajevi baš nemaju poseban efekat na naše društvo. Ako korupcija krši naša prava, osnovna, ljudska, onda smo mi, svi zajedno, žrtve. U svakom slučaju korupcije možemo odrediti grupu koja je tim činom oštećena. Bilo u izbornom procesu, procesu javnih nabavki, prosvjeti, svugdje je moguće pronaći oštećenu stranu. „

„Sljedeće je pitanje koja su ljudska prava uključena. Ovo je pitanje važno jer ideja ovdje nije propagiranje bilo kojeg (novog) ljudskog prava u društvu bez korupcije. Takvo pravo nije priznato ni pravnom praksom, niti postoji potreba za tim. Korupcija, naime, utiče na priznata međunarodna ljudska prava pošto su ih kodificirala UN-ovim sporazumima o ljudskim pravima. U praksi su socijalna prava najviše pogođena, posebno sitnom korupcijom. Na primjer, korupcija u zdravstvenom sektoru utječe na pravo svakoga na najviši dostižni zdravstveni standard (članak 12. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima [ICESCR³⁷]); u obrazovnom sektoru pravo na obrazovanje (član 13.) Liberalna ljudska prava mogu biti narušena i korupcijom; ako zatvorenik mora čuvaru dati nešto u zamjenu za deku ili bolju hranu, tada se na zatvorenikovo osnovno pravo na humane uslove pritvora (član 10. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima [ICCPR]) utiče. Kako većina promatrača misli, trenutni porast trgovine ljudima omogućen je i olakšan prvenstveno korupcijom koja prisiljava policiju i graničare da gledaju kroz prste, a to utiče na ljudsko pravo na zaštitu od ropstva (članak 8. ICCPR)“ (Peters, 2018: 1256) Svaka suverena država obavezna je da zaštiti svoje stanovnike i njihova osnovna ljudska prava. Loše i neodgovorno upravljanje može napraviti veliku štetu, da je neophodno veliki vremenski period da bi se društvo iz toga izbavilo. Godine i godine krađe nisu samo uskratile prava ljudi u tom vremenu, već i budućih generacija koje se rađaju u tom začaranom krugu.³⁸Ni u Bosni i Hercegovini situacija nije

³⁷Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima usvojen je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 16. decembra 1966. godine, a stupio je na snagu 3. januara 1976. (Bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je potpisala sporazum 8. avgusta 1967, a ratifikovala ga 2. juna 1972, Bosna i Hercegovina 1. septembra 1993.) U daljem tekstu označavaćemo ga sa ICESCR

³⁸ 2010. Presuda Ekonomске zajednice zapadnoafričkih država (ECOWAS) Sudpravde u postupku koji je NVO pokrenula NVO o korupciji u obrazovnom sektoru u Nigeriji. Sud je naveo da korupcija u obrazovnom sektoru ima

bolja.,,Istraživanja Centara civilnih inicijativa i drugih nezavisnih agencija pokazuju da je gotovo polovina ispitanika imala doticaja sa korupcijom u zdravstvu. Skoro petina njih je platila pregled ili kupila poklon ljekaru ili medicinskom osoblju radi obezbjeđenja određenih usluga. Velika većina ispitanika smatra da je u zdravstvu prisutna korupcija. Nalazi istraživanja javnog mijenja pokazuju da većina ispitanika smatra da je korupcija veomasprostranjena u zdravstvenim ustanovama, pri čemu je najveći procenat ispitanika koji su mišljenja da je korupcija prisutna u bolnicama (77%), zatim u domovima zdravlja (68%) dok je najmanji procenat ispitanika koji smatraju da je korupcija prisutna u ambulancama (60%). U okviru zdravstva sitna korupcija se javlja uglavnom pri složenijim medicinskim intervencijama, a velika pri javnim nabavkama za zdravstvo. Ono što je karakteristika korupcije u zdravstvu je, da su građani najmanje spremni da prijavljuju ovaj vid korupcije i da se pri korupciji u zdravstvu rijetko javlja direktna iznuda mita, već se konkludentnim radnjama medicinskog osoblja nastoji da građani sami „zakluče“ da je mito neophodan. Prosječan iznos mita koji građani plaćaju za medicinske usluge iznosi 500 KM“(Mujkić, 2011: 54-55) Ako je ovo istina, moramo se zapitati šta je sa onim pojedincima koji nemaju taj novac. Šta je s pojedincima koji nemaju dovoljno novca da podmire doktora da uradi svoj posao. Možemo samo zaključiti da usluga i briga koju će primiti neće biti na očekivanom nivou. U ovome slučaju mi smo dužni govoriti o kršenju ljudskih prava, jer naše osnovno pravo je imati zdravstvenu zaštitu. Videli smo da je utvrđivanje konkretnog prekršaja ljudskih prava konkretnim koruptivnim činom lakše je u domen sitne korupcije. U domenu krupne korupcije, kao što je podmićivanje ministara od stranih investitora ili skretanje sredstava iz javnog budžeta, povezanost korumpiranog ponašanja i ljudskih prava povrede konkretnih žrtava mnogo je teže postići. Sada zapadne demokratije manje pate od sitne korupcije nego od velike korupcije, uključujući i ono što je provokativnonazvanom "pravna korupcija" u obliku netransparentnog finansiranje izbora i posljedični interesi politike, ili u obliku toleriranja glatke tranzicije javnih službenika na unosnim poslovima u privatnom sektoru, u na koje se mogu staviti insajderska znanja stečena

„negativan uticaj“ naljudsko parvo nakvalitetno obrazovanje, zagarantovano članom 17 Afričke povelje o ljudskim pravima, ali ne predstavljaju kršenje tog prava po sebi. Sud je korupciju, prijesvega, shvatio kao stvar domaće krivično prava, ali ne međunarodnog prava o ljudskim pravima I sa kojim bi domaće sudovi trebali da se bave. Korupcija ne pada (ili ne u prvom redu) u nadležnost regionalnog suda za ljudska prava ECOWAS-a, saopštio je Sud. (Peters, 2018: 1257-1258)

na dužnosti upotreba u novoj kompaniji (fenomen „okretnih vrata“)³⁹. Jer rekonceptualizacija u smislu ljudskih pravausredotočuje se prvenstveno na sitnu korupciju, ona baca pažnjuna globalnom jugu. Ali bilo bi pretjerano rećida ovaj reflektor predstavlja devalvaciju nezapadnjačkog društva i tako predstavlja paternalističku, civilizacijsku misiju Zapada protiv ostatka svijeta. Promjena u perspektivi ne umanjuje ili ne opravdava veliku korupciju, uključujući „legalnu“ korupciju u zapadnom svetu. To je samo zato što je mnogo teže uhvatiti, jer velika korupcija ima drugačiju, manje individualiziranu strukturu nezakonitosti. (Peters, 2015: 29)

Korupcija u sigurnosnom sektoru posebno je opasna i zabrinjavajuća. Korupcija u sigurnosnom sektoru znači slab nadzor i kontrolu, što dovodi do slabljenja demokratskih institucija i cjetanja organizovanog kriminala i terorizma. U tranzicijskim zemljama u kojima se sigurnost posmatra kroz državu i njene glavne institucije (policijske, vojne, obavještajne) očuvanje integriteta tih institucija je od velike važnosti, jer bez njih sigurnosti nema.⁴⁰Bosna i Hercegovina predstavlja tranzitnu zemlju za organizovani kriminal (šverc narkotika, cigareta/ duvana, oružja) što je opet čini ranjivijom. Ne smijemo zaboraviti da Bosna i Hercegovina trenutno prolazi kroz težak period zbog migrantske krize. Ova mala zemlja problem migrantske krize riješava izuzetno loše i neefikasno. Unsko- sanski kanton i dalje je najopterećeniji migrantima koji samo žele da pređu u Evropsku Uniju, poslije njega Sarajevski, Tuzlanski i Hercegovačko- neretvanski. Migrantska kriza u svakom slučaju je veliki izazov, pogotovo za sigurnosni sektor. Ganična policija BiH, iako prema svim pokazateljima radi dobar posao, je neadekvatno opremljena a ozbiljan manjak ljudi koči posao. Migrantska kriza u ovakvoj zemlji predstavlja raj za

³⁹Izraz "okretna vrata" odnosi se na prelazak visokih zaposlenika sa radnih mjesta u javnom sektoru u poslove privatnog sektora i obrnuto. Ideja je da postoje dva okretna vrata između dva sektora jer mnogi zakonodavci postaju lobisti i savjetnici za industrije koje su nekoć regulirali, a neki čelnici ili lobisti privatne industrije dobivaju vladina imenovanja koja se odnose na njihove prethodne privatne funkcije. Takvi su slučajevi u demokratijama porasli posljednjih godina uz pojačane napore u lobiranju i vodili raspravu o tome koliko je bivšim vladinim dužnosnicima dozvoljeno da koriste uspostavljene veze i znanje stečeno na prethodnim poslovima u javnoj službi kako bi se obogatili ili bili pretjeran outjecajni na oblikovanje zakona na čekanju.(Investopedia, n.d.)

⁴⁰Studija iz Afganistana pokazala je da je osnovna motivacija regruta talibana bila frustracija zloupotrebom službene moći. Slično, apel Boko Harama na strogu Islamsku državu u Nigeriji potkrijepljen je argumentom da će to riješiti bolesti društva, uključujući korupciju, loše upravljanje i kršenje ljudskih prava.(Transparency International Defence & Security, n.d.)

međunarodne krijumčare bijelog roblja. Skoro svakih 10ak dana u medijima se pojavi nova vijest krijumčarenja migranata iz Crne Gore, Srbije ka Hrvatskoj. Krijumčarenje ljudi predstavlja ozbiljan i ogroman problem, pogotovo ukoliko uključuje djecu. Međunarodne agencije koje u Bosni i Hercegovini se bave migrantskim problemima nemaju dovoljno sredstava (kako finansijskih tako i ljudskih) da se samostalno bave ovim problemom, a opet kada bolje pogledamo, izgleda kao da i jesu ostavljeni na cjedilu. Problemi koji se javljaju iz dana u dan, kao i medijski senzacionalizam, dovode građane u stanje stalnog straha i panike, koji u velikom broju slučajeva, nema čvrst oslonac u stvarnosti.

Anne Peters (2017) govori da korupciju kao kršenje ljudskih prava možemo posmatrati kroz dva (pravna) načina. Prvo korupcija kao kršenje fundamentalnih obaveza postavljenih u Članu 2 (1) ICESCR. Obaveze država imaju 4 elementa. Prvi je da preduzmu neophodne korake da bi zaštitili osnovna prava. Kako korupcija predstavlja zločin koji ima negativan uticaj na ljude, države moraju da poduzmu anti- korupcijske mjere. Drugi je da ovi koraci moraju da se sprovedu s ciljem da se u potpunosti ostvare prava koja se garantuju sporazumom. Treći je da se iskoriste svi dostupni resursi. I na kraju, da iskoristi sva odgovarajuća sredstva. Peters smatra da kada bi se dokazalo da je država prekršila neki od ovih obaveza, Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava bi mogao poduzeti neke mjere u ovom slučaju. Drugo, korupcija predstavlja kršenje Člana 2 (2) ICESCR-a, kao Člana 2 (1) ICCPR⁴¹ koji jasno ističe da je diskriminacija zabranjena. „Sve do 19. vijeka, pokroviteljstvo i kupovina javnih funkcija uglavnom su smatrani zakonitim i legitimnim komponentama upravljanja čak i u Europi. Svijest da su ovi oblici vršenja i uticaja na političku moć i upravu bili nelegitimni i da trebaju biti borba se mogla pojaviti samo razvojem moderne države - države u kojoj je nepristrasna birokratija pozvala da se zakon primjenjuje jednako i u kojem bi sva javnostod zvaničnika se traži da djeluju u javnom interesu, a ne u državnom interesu, interesu njihove porodice ili etničke grupe. U patrimonialnoj državi u kojoj su političke i administrativne pozicije

⁴¹Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (International Covenant on Civil and Political Rights) e međunarodni ugovor Ujedinjenih naroda kojim su se države članice obvezale u svoje pravne poretke unijeti odredbe o zaštiti građanskih i političkih ljudskih prava, uključujući prava na život, slobodu vjeroispovijesti, slobodu govora, slobodu političkog udruživanja, te na pravično suđenje. Pakt je usvojen na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 19. decembra 1966. godine, te je stupio na snagu 23. marta 1976.

prvenstveno namijenjene ostvarivanju prihoda („Traženje stanarine“), ideji korupcije nema mesta. U tom smislu - kao što je već na početku naznačeno - moderna država u koju vladaju vladavina prava i konceptom korupcije je neraskidivo povezana. To takođe objašnjava zašto je borba protiv korupcije je teška u regija sveta gde je to razumevanje države i pridruženih institucijalnih zaštitnih mjera slaba.“ (Peters, 2015: 29-30)

4. 2. Da li korupcija stvara nepovjerenje u državnu vlast?

Koliko mi sami vjerujemo našoj vladi? Velika je vjerovatnoca da se naši stavovi mijenju u zavisnosti od dešavanja u našoj državi, bilo da su ekonomske, političke ili neke druge vrijednosti. Pretežno kroz istoriju, ljudi nisu imali osjećaj pripadnosti prema državi u kojoj su živjeli. Tek pojavom nacionalizma ljudi formiraju nacionalni identitet. U prošlosti, vlade su unosile strah i trepet među svojim građanima, a takva situacija je prisutna i u današnjim državama. Strah od nasilja, zatvaranja, oduzimanja imovine, prisutan je u mnogim autoritativnim režimima danas, gdje je opasno imati drugačije mišljenje. Kako je povjerenje u vlade raslo, tako su mnogi događaji prouzrokovali velike promjene. Ako gledamo Bosnu i Hercegovinu imamo pad režima i razarajući rat. Ne smijemo ni izostaviti činjenicu da i dan danas u vladi imamo ljude koji podržavaju ratne zločince, veličaju njihova zlodjela kao i ljude koji, pored svoje sumnjive i upitne prošlosti, i dalje obnašaju javne funkcije, manipulacija medijima. Sve ovo dovoljno jednom pojedincu da nema povjerenje u ovu zemlju, ne samo trenutačnu vladu.

Aspen institut⁴² je u svom istraživanju kao glavne razloge pada povjerenja u vladu naveo:

- Slab institucionalni rad,
- „šokovi“ na globalnom nivou,
- Politička polarizacija,

⁴²Aspen Institut neprofitni je think tank osnovan 1949. godine kao Aspenski institut za humanističke studije. Djeluje kao nestranački forum za razmjenu ideja i ojačavanje liderstva. Institut i njegovi međunarodni partneri promiču potragu za zajedničkim temeljima i dublje razumijevanje u nestranačkom i nenideološkom okruženju redovitim seminarima, političkim programima, konferencijama i inicijativama za razvoj liderstva. Nalati se u Washington D.C., ali ima partnere širom svijeta, koji su članovi Aspenove mreže.

- Rast ekonomske nejednakosti,
- Pad ekonomske mobilnosti.

Kao razloge za pad povjerenja u medije naveli su:

- Proliferacija medijskih izvora,
- Disintermedijacija medija,
- Nemogućnost razlikovanja vijesti od mišljenja,
- Širenje dezinformacija,
- Pad broja lokalnih vijesti,
- Pliticizirana kritika medija. (The Aspen Institute, 2019)

Kao što smo već spomenuli, korupcija podriva demokratski proces u jednoj državi i slabi sve njene institucije. U visoko korumpiranim državama, povjerenje koje građani imaju u državu vladajuće strukture je očekivano nisko. Koja je poenta vjerovati u sistem koji se lako kupi? „Korupcijski skandali čine nepravde političara poznatim javnosti. Suočeni s tim slučajevima, pojedinci bi trebali ažurirati svoj odnos prema političarima na osnovu svojih mišljenja o ponašanju političkih vlasti. Ovo je hipoteza koju su iznijele institucionalne teorije, koje smatraju da su stavovi poput povjerenja u političare dolaze izravno iz političkog sistema i ovisе o tome koje političke vlasti bi trebalo da dobiju podršku, dok zloupotreba javnih funkcija trebala bi dovesti do nepovjerenja. U skladu s institucionalnim teorijama, studije su identifikovale pozitivnu povezanost između korupcije, korupcijskih skandala i političkog nezadovoljstva.“ (Ares & Hernandez, April- June 2017:2) Međutim, bitno je i vidjeti na koji način korupcija utiče na izborni proces. Posmatrajući primjere država, među kojima je i Bosna i Hercegovina, izgleda da umješnost političara u korupciju nije dovoljno da uništi njegovu karijeru i da mu građani izglasaju nepovjerenje. „Prethodna su istraživanja dala nekoliko objašnjenja zašto građani prihvataju korumpirane političare. Ograničena informativna hipoteza (ili neuki glasač u njezinoj najranijoj verziji) tvrdi da građani glasaju za korumpirane političare jer nisu dovoljno informisani o njihovom ponašanju. Kada bi ljudi sa sigurnošću znali da je službenik korumpiran, negativno bi ga ocijenili i glasali protiv njega ili nje.“ (Anduiza, 2013: 1667) Kroz istraživanje o tome kako korupcija utiče na glasače, Anduiza, Gallero i Munoz u već pomenutom članku došli do sljedećeg zaključka: „Pripadnici političkih partija skandal doživljavaju na manje težak način kada pogađa njihovu stranku ako politička svijest nije

visoka. Ova činjenica sugerira ne samo da stranačka pristranost u percepcijama može umanjiti opseg u kojem se korupcija kažnjava prilikom izbora, već i da se to može ispraviti radeći na podizanju političke edukacije“. (Ibid: 1681)Možemo se zapitati da li je to zbog toga što mnogi ljudi korupciju ne smatraju velikim problemom. U državama kojima korupcija predstavlja glavni izvor pogona, ne trebamo očekivati da saznanje o nelegalnim radnjama političara će promijeniti naše mišljenje o njima. Bosna i Hercegovina, kao što znamo, ima velike probleme s korupcijom. Politička elita na vlasti je već od potpisivanja Dejtonskog sporazuma, a neki od njih su bili prisutni u vlasti i prije. U bosanskohercegovačkoj politici nema novih lica često, a još su rjeđi slučajevi uspješnih novih političara. Političke partije se odlučuju na propagiranje nacionalističkih imperativa jer su svjesni da je to ono što dobro prolazi na izborima. Saznanja da pripadnici naših vodećih političkih partija imaju nogo novca i žive život koji se ne može porediti sa životom prosječnog građanina, prestala je ljude da iznenađuje odavno. Neki autori smatraju da povjerenje predstavlja uzrok i efekt korupcije. Drugim riječima, neki smatraju da nedostatak povjerenja predstavlja temelj korupcije, dok drugi da korupcija u vlasti i društvu smanjuje nivo povjerenja. Nedostatak povjerenje i korupcija posebno negativno utiču na pripadnike nižih klasi, koji zbog nedostata materijalnog dobra ovise od državne pomoći. U zemljama s visokom razinom korupcije javnost je neprijateljski nastrojena prema ljudima koji imaju više. Tamo gdje je korupcija velika, birači vjerovatno vjeruju da se s njima, odnosno siromašnima, postupa nepravedno od strane društva uopšteno, a posebno od državnih institucija. „Grupe s niskim prihodima će se stoga vjerovatno odlučiti za ljevičarske stranke koje predstavljaju slučaj za "radikalnije" preraspodjela sredstava koja bi se dogodila u okviru univerzalnih programa socijalne skrbi. „Radikalni" političari lako mogu tvrditi da je dijeljenje pravde za one koji prosperiraju nelegitimno, (primjerice zbog različitih oblika korupcije) znači oduzimanje resursa siromašnima. Dakle, nejednakost i korupcija povećavaju nepovjerenje, što ne daje potporu samoj vrsti programa socijalne skrbi koji je većina učinkovit u smanjenju nejednakosti u dohotku.“(Rothstein & Uslaner, 2005: 58) Nedostatak povjerenja u institucije obeshrabriće građane da se bore za svoja građanska prava ali i prijavljuju ilegalne radnje. Kao što je već spomenuto, u Bosni i Hercegovini, dugogodišnji problemi u provosu ostavili su gorak ukus u ustima građana. Borba koju građani redovno bore i generalno nezadovoljstvom standardom i načinom života u Bosni i Hercegovini nam nameće samo jedno pitanje. Kako to da se ništa ne mijenja, čak i onda kad izgleda da smo ujedinjeni u toj borbi? Možda možemo reći

da građani gube nadu da će se bilo šta promijeniti, da smo jednostavno se pomirili sa situacijom u kojoj smo. Možemo se vratiti napočetak kada smo rapspravljali da li je korupcija kultura ili devijacija, te reći da korupcija postaje kultura onda kada kao društvo dignemo ruke i prihvatimo da nema mogućnosti promjene.

4. 3. Primjenjivanje koncepta humane sigurnosti u praksi

Već smo govorili o tome da kocept humane sigurnosti podliježe kritikama jer nema jasnog pristupa u praksi, što rješavanje ovih problema čini teže. Kroz rad smo se dotakli neki problema, a u slučaju korupcije, vidjeli da postoje jasni zakoni i strategije za borbu kao i institucije nadležne za istu. Međutim, utvrdili smo da vladavina prava ne počiva samo na zakonima i institucijama, nego da te institucije moraju biti efikasne. Važnost inkorporiranja pristupa humane sigurnosti uvidjeli su mnogi autori. „Shahrbanou Tadjbakhsh opisuje potrebu aktiviranja koncepta humane sigurnosti i njegovog integrisanja u politike, ukazujući na činjenicu da nacionalnim i međunarodnim organizacijama nedostaje potreban skup pokazatelja koji bi poslužili kao referentna tačka političkim akterima odgovorni za pružanje ljudske sigurnosti kao globalnog javnog dobra. Ona ukazuje da se tradicionalne institucije mogu pokazati nemoćnima u sprečavanju određenih prijetnji, ali oni ipak imaju sredstva za brzi odgovor kratkoročnom krizom rješenja kao i rješenja dugoročne politike. Središnje mjesto ovog pristupa je reorganizacija odlučivanje nacionalnih i lokalnih vlasti radi osiguranja sigurnosti ljudi, postavljanje specifičnih minimalne granice blagostanja, što potvrđuje potrebu za definiranjem ljudskih vrijednosti sigurnost u okviru interakcije države, pojedinaca i međunarodne zajednice organizacija.” (EEA and the Society Integration Foundation, 2014: 5)

Humana sigurnost u veći slučajeva je individualna, odnosno subjektivna. Koliko se osjećamo sigurni ili zaštićeni, zavisi od nas, situacije u kojoj se nalazimo, naše religijske, etničke, rasne pripadnosti. Tako da je humanu sigurnost teško mjeriti. Ipak postoje određeni način da, kao pripadnici vlasti, utvrdimo da se situacija u zemlji mijenja, odnosno da humana sigurnost opada. Neki mogući pokazatelji uključuju:

- a) porast broja građana koji se prijavljuju za socijalnu pomoć;
- b) porast sitnih zločina poput huliganstva i vandalizma u općini;
- c) stanovništvo je apatično - malo ljudi prisustvuje lokalnim događajima vlada ili ljudi ne žele

sudjelovati u događajima koje organiziraju aktivni pojedinci koji su usmjereni na poboljšanje kvalitete života članova zajednice (na primjer izrada staza ili postavljanje klupa u javnim prostorima);

d) stanovnici izražavaju strah u istraživanjima javnog mnijenja i anketama stanovništva;

e) stanovništvo smatra uzrokom svih problema nedostatak sredstava;

f) stanovnici nisu voljni djelovati ako ih lokalna uprava ne ohrabri. (EEA and the Society Integration Foundation, 2014)

Kako humana sigurnost posmatra pojedinca i zajednicu kao primarne subjekte, ohrabrivanje ljudi i zajednica da se uključuju u aktivnosti, projekte na lokalnom nivou može značajno popraviti opšte stanje sigurnosti. Lokalna vlast ovdje ima ključnu ulogu, naravno. "Lokalne vlasti, kao najbliži oblik vlasti narodu, najbolje su pozicionirane stvoriti strategije i mreže socijalne sigurnosti za zaštitu potreba lokalne zajednice. Osim toga, lokalne vlasti mogu i osnažiti i zaštititi svoje zajednice. To znači da je lokalne vlasti igraju dvostruku ulogu u jačanju ljudske sigurnosti. S jedne strane, oni su "zaštitnik" ili "snabdjevači ribe" i žure za pomoć stanovnicima kad god postoji manji ili veći problem. Ova uloga dugoročno će dovesti do ovisnosti o pomoći lokalne uprave i zahtijeva znatna financijska sredstva. Sa druge strane, lokalna uprava može biti "facilitator" ili "pružatelj udice", potičući i pomažući nevladine organizacije i zajednice da povećaju svoj kapacitet za sudjelovanje u odlučivanju donošenja i provedbi odluka. Ohrabrena zajednica koja može uticati na lokalne odluke je organizovana, njeni članovi sarađuju i oslanjaju se jedni na druge (znanje i vještine)." (Ibid, 2014:13-14)

Izazovi i problemi s kojima se pojedinci i zajednice suočavaju širom svijeta su uvijek različiti. Zbog drugačije istorije i kulture, recimo, zajednice će se pored naočigledn jasnog problema, imati niz drugih, bez čijeg rješavanja nećemo biti u mogućnosti implementirani bilo kakve razvojne projekte. Tako da naši pristup uvijek mora da bude u prilagođen toj zajednici sa kojom radimo.

Implementacija projekata iz domena humane sigurnosti trebalo bi da se odvija u sljedećih nekoliko faza:

1. Analiziranje situacije,
2. Uočavanje prijetnji, potreba, nedostataka, rizika te sposobnosti,
3. Razvijanje strategija jačanja i osnaživanja
4. Implementacija strategija,

5. Evaluacija uticaja na humanu sigurnost. (Ibid)

4. 4. Humana nesigurnost u Bosni i Hercegovini: konačnost ili prolaznost?

Već smo vidjeli koliko je područje humane sigurnosti široko. Gledajući Bosnu i Hercegovinu trebamo se zapitati: Da li je stanje u kojem se nalazimo, stanje koje odlikuje sigurnošću ili nesigurnošću? Možemo reći da sigurnost počinje u lokalnim zajednicama, odnosno među nama samima. Poštujući kako državne, tako i moralne zakone, mi, kao pojedinci, doprinosimo pravednom djelovanju i stvaranju sigurnosti u našim zajednicama. Sve polazi od nas, u stvari. Povjerenje koje imamo u državne institucije i prilike koje se stvaraju u društvu dolaze od pojedinaca i njihovig rada na njima. Kreiranje pravednih zakona i efikasnih institucija dolazi od ljudi zaposlenih u vladinim institucijama, koji prije svega imaju težnju za pravednim društvom. Ne možemo očekivati da neko ko se bogati u nepravednom sistemu radi na njegoj promjeni. U primjeru ne samo Bosne i Hercegovine, već mnogih tranzicijskih zemalja, jasno se pokazuje da nije dovoljno imati dobar zakon ili vrhunsku strategiju, jer vladavina prava ne počiva samo na tome, već i efikasnim i pravednim institucijama.

Objavljeno istraživanje „Analiza položaja mladih i omladinskog sektora u Bosni i Hercegovini“ iz 2008. imalo je porazne rezultate. Kao najveći problem mladih ljudi, naveli su zaposlenje, odnosno nemogućnost zaposlenja. „Većina mladih vidi alternativu životu i radu u BiH u odlasku u inostranstvo, trbuhom za kruhom, što je u potpunosti rezultat racionalnog procjenjivanja o postojećim mogućnostima i perspektivama. Stopa nezaposlenosti među mladima starosti od 16 do 30 godina jeste skoro 60 %. Stoga ne čudi da bi dvije trećine mladih napustilo BiH zbog privremenog rada, udaje/ženidbe ili trajnog nastanjivanja u drugoj zemlji. Mnogi od njih su već preuzeli konkretne korake u tom pravcu. Nezaposlenost je uzrok socijalnih anomalija, prepreka formiranju porodice i reprodukciji, te osnovni razlog za napuštanje zemlje. Iz prostog razloga jer ostavlja utjecaj na sve ostale oblasti položaja mladih, nezaposlenost stavlja pred donosiocce odluka jedan od najvećih političkih izazova. Niska stopa radne aktivnosti mladih u odnosu na EU, te nezaposlenost koja je gotovo četiri puta veća nego u zemljama EU-a, a pogotovu nezaposlenost mladih žena, najbolje prikazuju položaj BH mladih u odnosu na vršnjake iz drugih zemalja.“(Komisija za koordinaciju pitanja mladih,

2008:10)⁴³ Odljev mozgova postao je još jedan gorući problem ove države, koja za nekoliko godina će istinski postati zemlja starih ljudi. „Studijao mladima Bosna i Hercegovina“ (2019) izdata od Fondacije Friedrich-Ebert-Stiftung pokazuje da pomak napravljen u jednoj deceniji je zanemarujući. „Ne samo da su 60% mladih nezaposleni, već jedan od pet ispitanika uzaludno traži posao duže od pet godina, a više od polovine njih to rade duže od dvije godine. Preko 50% djece sa završenim osnovnim obrazovanjem iz siromašnih porodica ne nastavljaju svoju školovanje, dok 10% njih nemaju zdravstveno osiguranje, bez obzira na činjenicu da društvo pogađaju mnogobrojne somatske i duševne bolesti kako prolazi izuzetno težak period poslijeratne tranzicije. I u takvim uslovima, procent mladih osoba koje su politički aktivne, djeluju u nevladinom sektoru ili se bave određenim hobijem i sl. je zanemariv. Pored nezaposlenosti, neadekvatnost obrazovnog sistema, deprimirajuća politička situacija u zemlji, osjećaj nemanja perspektive za budućnost, itd., uzrokovali su nastavak trenda masovnog odlaska mladih ljudi u druge zemlje. S njihovim odlaskom, smanjuje se i ključni potencijal društva, što može imati pogubne posljedice po njegov budućni razvoj. Dodatni problem u svemu ovome je činjenica da su mnogobrojni stručnjaci godinama pokušavali skrenuti pažnju na masovni egzodus mladih iz Bosne i Hercegovine, ali nije činjeno gotovo ništa da se on zaustavi ili bar uspori. Tačno je i to da mladi i obrazovani ljudi ne napuštaju samo Bosnu i Hercegovinu, oni odlaze i iz drugih, čak i razvijenijih ili socijalno i stabilnijih društava, ali s jednom veoma bitnom razlikom – iz Bosne i Hercegovine oni odlaze iz potrebe jer ne mogu naći zaposlenje, zasnovati porodicu ili zadovoljiti svoje egzistencijalne potrebe, kao i usljed činjenice da vladajuće elite godinama održavaju konfliktno političko stanje i neprijatnu atmosferu nesigurnosti, straha i sl., dok mladi ljudi koji napuštaju razvijena društva prosto traže uslove koji će biti bolji od dobrih uslova kakve već imaju. Usljed drastičnog pada nataliteta i plodnosti, te masovnog odlaska mladih iz zemlje, bosanskohercegovačko društvo sve brže stari, što ćemo potkrijepiti i nekolicinom pokazatelja. Smanjenje učešća najmlađe (0-14 godina) u ukupnoj populaciji Bosne i Hercegovine je izuzetno zabrinjavajuće.“ (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2019: 11-12)

Nemogućnost zaposlenja u Bosni i Hercegovini donosi mnoge probleme sa sobom. Preveliki

⁴³Zbog poražavajuće činjenice da sve više i više mladih se odlučuje na odlazak iz Bosne i Hercegovine, Institut za razvoj mladih KULT započeo je inicijativu na društvenim mrežama #NecuDaIdem, gdje mladi dijele broj mladih koji su napustili Bosnu i Hercegovinu, ali i razloge zbog kojih su oni odlučili da ostanu u Bosni i Hercegovini.

nameti kojima su poslodavci opterećeni, dovodi do toga da veći broj ljudi radi na „crno“, odnosno nisu zvanično prijavljeni kao zaposleni. Ovo naravno oštećuje državu, jer poslodavci ne plaćaju porez, ali i građani prijavljeni kao nezaposleni žive u strahu od inspekcije. Jasno je kroz pisanja u medijima da oni koji najviše imaju da izgube u ovom slučaju su upravo radnici, jer njihove gazde će ih otpustiti u koliko ih inspekcija pronade. Znači, poslodavcima je lakše platiti kaznu i naći novog radnika, nego prijaviti istog i plaćati porez propisan zakonom. To naravno povlači sa sobom i priču o nametima, te koliko oni zaista pomažu, odnosno odmažu firmama, pogotovo novootvorenim. Bosna i Hercegovina se konačno može pohvaliti nižom stopom nezaposlenih, ali koja je cijena plaćena da bi došlo do tog smanjenja? „Ukupno 405.476 nezaposlenih osoba je, prema podacima Agencije za statistiku BiH, bilo juna 2019. godine u Bosni i Hercegovini, od čega je u Federaciji Bosne i Hercegovine bilo 308.443, u Republici Srpskoj 89.373 a u Brčko distriktu 7.660 nezaposlenih. Podaci o nezaposlenosti su, uprkos nastojanju bh. političkih struktura da iz godine u godinu iskažu manji broj nezaposlenih, alarmantni budući da zvanični podaci Agencije za statistiku BiH kazuju da je 2018. godine BiH imala ukupno 2,7 miliona stanovnika, od čega tek 2,3 miliona radno sposobnih. U međuvremenu se taj broj znatno smanjio."U periodu od juna 2014. do juna 2019. godine nezaposlenost je u BiH smanjena za 139.886 osoba ili 25,65 posto", navodi se u zvaničnim podacima Agencije za statistiku BiH, među kojima se, pritom, zanemaruje da je prema zvaničnim rezultatima Popisa stanovništva 2013. godine u Bosni i Hercegovini živjelo 3,5 miliona stanovnika.“(Klix, 2019)

Bahatost političkih elita izgleda da svake godine dostiže novi nivo. Nacionalna huškanja sa sve tri strane imaju jednu namjenu: da mi, kao građani, izgubimo iz vida naše istinske i krucijalne problememe, a okrenemo se ka nekim manje bitnim.⁴⁴ Naravno da među-etnička

⁴⁴Nedavno je bilo aktuelno pitanje osnivanja rezervnog sastava policije Rešublike Srpske, koje je donijelo izvrsne političke poene svim stranama. Iako redovni sastav policije Republike Srpske nema dovoljno ljudi, vlast je odlučila da planira usvojiti zakon i uvesti rezervni sastav, koji bi ubrzo nakon toga trebao biti i osnovan. Ovo je u drugom entitetu uveo mahom strah, ostale političke elite počele su govoriti da ovo predstavlja novo naoružavanje Republike Srpske, te su kao odgovor, počele zagovarati osnivanje rezervnog sastava u Federaciji Bosne i Hercegovine (ako se naoružáš ti, i ja ću, pa smo na taj način sigurni oboje- odnosno uspostavićemo ravnotežu). Do toga, naravno nije došlo, jer nema smisla osnivati rezervni sastav, kada je teško piopuniti redovni. Umjesto „elitnog“ rezervnog sastava, policija Republike Srpske dobila je Žandarmeriju, a da čak nije dobila ni nju. Kao način spašavanja situacija, Ministarstvo unitražnjih poslovo ovoga entteta objavilo je da dobijaju Žandarmeriju,

mržnja i neslaganje postoji, ali jasno je da politički lideri to vide kao jedini istinski način da sačuvaju svoje pozicije, koje za njih predstavljaju nepresušan izvor bogatstva. I tako, iz godine u godinu, imamo svađe koje se dotiču svega, od ukidanja Republike Srpske⁴⁵, stvaranje trećeg entiteta, prevelikih uticaja Srbije, Hrvatske, Rusije, doticanja pitanja Kosovo, vojske. Vjerovatno je da smo svi umorni, da očekujemo više od države u kojom smo rođeni i u kojoj živimo, mada izgleda kao da smo prihvatili situaciju. Izgleda, ali opet ima mali, ali značaj dio društva koji odbija ovu situaciju, i na razne načine pokušava da je promijeni. Posljednje desetljeće u Bosni i Hercegovini bilježi bum nevladinih organizacija, i kako je određeni dio njih nestajao, bilo je i onih koje s opstale. Kao što smo već spomenuli, dio nevladinih organizacija

koja je u suštini Jedinica za podršku, samo promijenjeno ime. Novih informacija o daljem slijedu događaja još uvijek nema.

⁴⁵Stranka demokratske akcije je početkom 2019. godine je najavila pokretanje inicijative za promjenu imena bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska, jer je, prema njihovom mišljenju diskriminatorno. Jeftini politički poeni nakupljeni su u narednom periodu, a narod kao i partija, zaboravili su ovaj „gorući problem“. Novinar Benjamin Butković je u svom članku za Al Jazeera Balkans postavio pitanje kako možda sve ovo je bio način provokacije Milorada Dodika, predsjednika SNSD-a. Butković je tada, opravdano napisao: Zašto sada? Mnogo je prilika bilo da se po ovom osnovu ime sa nacionalnom odrednicom samo jednog naroda osporava.

Prvo u Ženevi krajem 1995. kada je američki posrednik Richard Holbruck stavio na sto prijedlog tog imena kao uvjet svih uvjeta za početak ciklusa mirovnih pregovora. Potom, nekih mjesec dana kasnije, u Ankari kada je do zore trajala rasprava o tom imenu. Pregovaralo se i u bazi u Daytonu i legalne vlasti Republike Bosne i Hercegovine prihvatile su to ime. Recimo da se tada nije znalo za razmjere zločina počinjenih u i oko Srebrenice, ali kada se za to saznalo, bilo je dovoljno vremena i razloga da se na međunarodnoj političkoj sceni otvori to pitanje. Slijedeća prilika bila je nakon odluke Ustavnog suda BiH U5/98 o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, po apelaciji tadašnjeg predsjedavajućeg Predsjedništva BiH Alije Izetbegovića. Ni tada u pravnoj proceduri nije dovedeno u pitanje ime Republike Srpske. Presudom Međunarodnog suda pravde u Hagu iz 2007. godine vojska i policija Republike Srpske oglasili su krivim za genocid nad Bošnjacima u tadašnjoj Sigurnoj zoni UN-a Srebrenica, a Srbija odgovornom za kršenje Konvencije o kažnjavanju i sprečavanju genocida zbog toga što nije poduzela ništa da spriječi genocid. Tada su bojažljivo, više pojedinačno nego institucionalno, postavljana pitanja šta je sa obavezom da se na prostorima gdje je počinjen genocid sve mora vratiti na stanje prije njegovog počinjenja. Pravnih i institucionalnih prijedloga ovlaštenih predlagagača za promjenu imena entiteta nije bilo. Posljednja prilika bila je nakon odluke Ustavnog suda BiH da 9. januar kao datum obilježavanja Dana entiteta nije u skladu s Ustavom BiH. Uočena diskriminacija prema dva od tri konstitutivna naroda navedena je kao jedan od osnova za donošenje odluke u obrazloženju dispozitiva. Ako je postojala namjera da se ime entiteta ospori, moglo se to uraditi nakon ove odluke. A nije.“ (Butković, 2019)

svoj rad usmjerava na mlade ljude. Prvestveno baveći se neformalnom edukacijom ove organizacije povezuju mlade ljude iz svih dijelova Bosne i Hercegovine mijenjaju sliku koju svakodnevno vidimo u medijima. Među'etničke provokacije i netrepeljivost lakše nestaje kroz ovakve vidiove druženja i obrazovanja jer po prvi put mladi ljudi bivaju u situaciji u kojoj upoznaju svoje vršnjake druge vjere ili nacije. Da li stanje u kojem se trenutno nalazimo predstavlja našu sadašnjost a i budućnost? Sadašnjost- definitivno da da. Stanje u kojem se Bosne i Hercegovina nalazi je stanje humane nesigurnosti. Teški životni uslovi, kao što su nemogućnost zaposlenja, loš zdravstveni sistem (u Bosni i Hercegovini nije moguće da se liječite u drugom gradu, iako ste zdravstveno osigurani, jer osiguranje vrijedi samo u tom entitetu, odnosno u kantonu- to pogotovo pogađa naše studente, strukturna diskriminacija i nasilje koji su nevjerovatno zastupljeni onemogućavaju naši građanima da se ostvaruju kao ljudi ni u kom pogledu. Podjele na 3 tabora, odnosno tri etničke skupine su najbitnije na površini, ali tek kada shvatimo da u našem društvu ima toliko manjinskih grupa koje pate, vidimo koliko je problem u stvari širom.⁴⁶ Sve to ukazuje kako je humana nesigurnost naša realnost, i da pomaka na neki način ima u malim dozama. Da bi naša budćnost bila drugačija, biće potrebno mnogo vremena. Biće potrebno da mi sami počnemo pozitivno da utičemo na društvo oko sebe i odgovornosti koje imamo da shvatamo ozbiljno. Budi promjena koju želiš da vidiš u svijetu, zvuči djetinjastvo ali ništa se nikad nije promijenilo, dok mi sami nismo počeli da to mijenjamo.

⁴⁶Ostale etničke manjine u našem društvu gotovo da nemaju političku reprezentativnost, pa su osuđeni na to da traže sličnosti s glavne tri grupe, ili da se odriču svog identiteta. Ne smijemo zaboraviti da neke od njih, kao što je Romska populacija, i dan danas podliježe ogromnon i zastrašujućoj diskriminaciji u svim segmentima društva. Biti žena u bosanskohercegovačkom društvu nije nimalo lako. Na prvi pogled izgleda kao da su zastupljene u svim segemntima, ali kada se bolje zagledamo vidimo da naše žene su žrtve direktnom i strukturnog nasilja, a da naše društvo, koje počiva na patrijarhatu dobija da promijeni ovak užasavajući ciklus mučenja. Od toga da od naših žena očekujemo da budu majke i domaćice, da će prije zlostavljana žena biti ubijena, nego li njen zlostavljač stavljen iza rešetaka vrijednost žena u bosanskohercegovačkom društvu nekada je ravna nuli.

V DIO: ZAKLJUČAK

Korupcija u Bosni i Hercegovini postala je neodvojivi dio života. Od završetka rata 1995. godine razrušenom zemljom zavladao su mahom ratni gospodara, kriminalci kao i vlastodršci iz prethodnog režima. U vrijeme kada se radilo na što bržem oporavku zemlje, kontrola i nadzor nisu bili dovoljno prisutni. Prekomplicovan birokratski i politički sistem omogućio je da velike količine novca idu u državni budžet, a da javni službenici neometano iskorištavaju svoj položaj. Tokom godina, u Bosni i Hercegovini formirane su odgovarajuće institucije za borbu protiv korupcije kao što su i donešeni odgovarajući zakoni i strategije. Međutim, to nije bilo dovoljno za uspostavu vladavine prava kao i ostvarivanje odgovarajućih rezultata. Činjenica je da odustvo efikasnog demokratskog sistema ostavlja mnogo prostora za nekažnjavanje ilegalnih radnji. Bosna i Hercegovina se gleda kao demokratija, samo u formalnom smislu. Nerazvijenost demokratije čini zemlju nesigurnom, ne samo za strana ulaganja, već i razvoj sigurnosne kulture među građanima. Prilikom uspostavljanja institucionalne organizacije Bosne i Hercegovine jasnoj je da su veliki propusti bili prisutni. Lako je razumjeti zašto je ova zemlja uređena na ovaj način, ali kraj rata nije označio početak demokratizacije i razvoja društva. Naprotiv, dolazi do stagnacije ne samo demokratizacije već i humanog razvoja, praćenim jačanjem i širenjem nacionalizma.

U zemlji kojoj nedostaju efikasne intitucije koje treba da štite njene građane razvoj korupcije je nešto sasvim očekivano. Očekivano je jer ljudi moraju da nađu način da obezbijede siguran i jednostavniji život. U takvim situacijama, naši i tuđi postupcij još više štete demokratiji ali i stepenu humane sigurnosti nas i ljudi iz naše zajednice. Način na koji se ljudi ljudi posmatraju korupciju je postao apatičan. Korupcija, iako viđena kao problem, da je prihvaćena kao sastavni dio života u Bosni i Hercegovini. To je očigledno na osnovu veličine problema i zastupljenosti, kako velike tako i sitne korupcije. Korupcija je takođe dodatno usporila već veliki birokratiju navikavajući građane i javne službenike da bez mita se ništa ne postiže. Polititička korupcija onemogućava realiziranje projekata koji poboljšavaju život u Bosni i Hercegovini, jer čini se da status quo održava političku elitu na vlasti. Krucijalni problemi s kojima se država i zajednice suočavaju gurnuti su na stranu, te začarani krug korupcije, neefikasne državne službe i apatične političke elite onemogućavaju razvoj humane sigurnosti. Na taj način životni uslovi postaju sve teži, pa oni koji se nisu uspjeli „snaći“ na ovom tržištu rada, polako odlaze iz Bosne i

Hercegovine zauvijek. Rješavanjem problema korupcije i strogim kažnjavanjem ljudi koji se upuštaju u ove ilegalne i štetne aktivnosti, može se omogućiti mjesto za mlade ljude koji u ovoj zemlji i zajednici vide potencijal.

Demokratski duh nikada nije zaživio u Bosni i Hercegovini

LITERATURA

Knjige:

Kaptein, M. (2012) Why do good people sometimes do bad things: 52 reflections on ethics at work, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2117396

Philp, M. (2006). Corruption Definition and Measurement. U C. S. Samphord, Measuring Corruption (str. 45-56). Burlington: Ashgate Publishing Company

Smajić, M, Turčalo, S; Seizović, Z. (2017) Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo

Termiz, D. (2009). Metodologija društvenih nauka. Lukavac: NIK "Grafit".

Članci:

Ares, M., & Hernandez, E. (April- June 2017). The corrosive effect of corruption on trust in politicians: Evidence from a natural experiment. Research and Politics, 1-8.

Anduiza, E. G. (2013). Turning a blind eye experimental evidence of partisan bias in attitudes toward corruption. Comparative Political Studies 46, 1664–1692.

Cuervo-Cazurra, A. (2008). Better the devil you don't know: Type of corruption and FDI in transition economies. Journal of International Management, 14(1):, 12-27.

EEA and the Society Integration Foundation. (2014). A practical guide to improving human security at the community level (including NGOs). EEA.

Johns, L. (2014). A Critical Evaluation of the Concept of Human Security. E-interanational Relation .

Kerr, P. (2007). Human Security. U A. Collins, Contemporary Security Studies (str. 91-101). New York: Oxford University Press.

Kregar, J. (1997). Korupcija. Financijska praksa 21 (5-6), 893-898.

Lewis, J. (2017). Social impacts of corruption upon community resilience and poverty. Jamba: Journal of Disaster Risk Studies. Preuzeto sa <https://doi.org/10.4102/jamba.v9i1.391>

Mujkić, E. (2011). Sistem zdravstva u Bosni i Hercegovini: stanje i pravci moguće reforme. Sveske za javno pravo, 46-58.

Pinto, J., & Leanna R, C. (2008). Corrupt organizations or organizations of corrupt individuals? Two types of organization- level corruption. Academy of Management Review Vol. 33, No. 3,, 685–709.

Peters, A. (2018). Corruption as a Violation of International Human Rights . European Journal of International Law, Volume 29, Issue 4, 1251–1287.

Peters, A. (September 2015). Corruption and Human Rights. Basel Institute on Governance Working Paper No. 20. Preuzeto sa <https://ssrn.com/abstract=2635443>

Rothstein, B., & Uslaner, E. (2005). All for All: Equality, Corruption and Social Trust. World Politics, vol. 58(3), 41-72.

Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, Consequences, Scope and Cure. Lyons: Working Paper of the International Monetary Fund.

Thomas, N., & Tow, W. (2002). The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention. Security Dialogue vol. 33, no. 2, 177–192.

Izveštaji:

Friedrich-Ebert-Stiftung. (2019). Studija o mladim Bosna i Hercegovina 2018/2019. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. .

Komisija za koordinaciju pitanja mladih. (2008). Analiza položaja mladih i omladinskog sektora u Bosni i Hercegovini. Sarajevo.

Tanić, D., Jugo, R., Bečić, E. (2013). Ko je ko u borbi protiv korupcije? Sarajevo: Centar za razvoj medija i analize / ACCOUNT.

The Aspen Institute. (2019). Crisis in democracy: Renewing trust in America. . Washington D.C.: The Aspen Institute.

The United Nations Development Programme. (n.d.). About Human Development. Preuzeto 8 18, 2018 sa Human Development Reports: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

Transparency International. (2018). Corruption Perception Index 2017. https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.

Transparency International Bosne i Hercegovine. (2019). Monitoring izborne kampanje: Opšti izbori 2018. Sarajevo: Transparency International Bosne i Hercegovine.

Ured Ujedinjenih Naroda za droge i kriminal. (2013). Poslovanje, korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: Utjecaj mita i kriminala na privatna preduzeća. Vienna: Ured Ujedinjenih nacija za droge i kriminal .

Ured za zakonodavstvo Vijeća Ministara BiH. (2017). Plan borbe protiv korupcije 2018-2019. Sarajevo: Vijeće Ministara BiH.

Internet:

Agencija za prevenciju i korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (n.d.). *Pitanja i odgovori*. Preuzeto 7 27, 2019 sa Agencija za prevenciju i korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije: <http://www.apik.ba/HowBA.aspx?langTag=bs-BA>

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (2014.). *Strategija za borbu protiv korupcije 2015 – 2019. i Akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije 2015 – 2019*. Istočno Sarajevo: Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije.

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (n.d.). *Osnivanje i status*. Preuzeto septembar 22., 2018 sa Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije: <http://www.apik.ba/o-nama/default.aspx?id=35&langTag=bs-BA>

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (n.d.). *Osnivanje i status*. Preuzeto sa Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije: <http://www.apik.ba/o-nama/default.aspx?id=35&langTag=bs-BA>

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (n.d.). *Pitanja i odgovori*. Preuzeto sa Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije: <http://www.apik.ba/HowBA.aspx?langTag=bs-BA>

Anti- Corruption Resource Centre. (n.d.). *What is corruption?* Preuzeto mart 29, 2019 sa Anti-Corruption Resource Centre: <https://www.u4.no/topics/anti-corruption-basics/basics>

Investopedia. (n.d.). *Revolving Door*. Preuzeto 8 9, 2019 sa Investopedia.com: <https://www.investopedia.com/terms/r/revolving-door.asp>

Klix. (2019, 8 27). *U BiH za pet godina 139 hiljada manje nezaposlenih, ali i blizu 800 hiljada stanovnika manje*. Preuzeto 8 30, 2019 sa Klix: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-bih-za-pet-godina-139-hiljada-manje-nezaposlenih-ali-i-blizu-800-hiljada-stanovnika-manje/190826044>

Klix.ba. (2018, 12 7). *Korajlić: Korupcije u BIH bilježi "napredak", transparentnija je nego ranije*. Preuzeto 7 30, 2019 sa Klix.ba: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/korajlic-korupcija-u-bih-biljezi-napredak-transparentnija-je-nego-ranije/181207039>

Madrigal, A. (2018, 5 30). *When Did TV Watching Peak?* Preuzeto 8 6, 2019 sa The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2018/05/when-did-tv-watching-peak/561464/>

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. (2009). *Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciji borbe protiv korupcije*. Sarajevo: Sluzbeni Glasnik BIH 103/09.

Rock, A. (2013, maj 21). *The Human Security Network, Fifteen Years On*. Preuzeto april 18, 2019 sa Centre for International Policy Studies: <https://www.cips-cepi.ca/2013/05/21/the-human-security-network-fifteen-years-on/>

Sawe, Benjamin Elisha. (2017, 8 1). *What Is Condominium In International Law?* Preuzeto 7 27, 2019 sa World Atlas : <https://www.worldatlas.com/articles/what-is-condiminium.html>

Trading Economics. (2018). *Bosnia and Herzegovina Unemployment Rate 2007-2018*. Preuzeto septembar 22, 2018 sa Trading Economics: <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>

Transparency International. (2019). *Eastern Europe and Central Asia: Weak checks and balances threaten anti-corruption efforts*. Berlin: Transparency International.

Transparency International. (n.d.). *Anti-corruption glossary*. Preuzeto 08. 12., 2018. sa <https://www.transparency.org/glossary>

Transparency International BIH. (2014, 4 22). *Criminal charges filled againsts publisher and authors of the book "Destruction of RS"*. Preuzeto sa Transparency International BIH: <https://ti-bih.org/podnesene-tuzbe-protiv-izdavaca-i-autora-knjige-%E2%80%9Erusenje-republike-srpske%E2%80%9C/>

Transparency International Defence & Security. (n.d.). *Defence corruption*. Preuzeto 8 7, 2019 sa Transparency International Defence & Security: <http://ti-defence.org/defence-corruption/>

Ured za reviziju institucija BiH. (2011). *O uredu*. Preuzeto sa Ured za reviziju institucija BiH: Ured za reviziju institucija BiH

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju. Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____